

Adroddiad Adolygiad Strategaeth Iaith Ceredigion 2018-23

Awdur: Carys Lewis Morgan

Dyddiad cymeradwywyd gan Fforwm Dyfodol
Dwyieithog: 25 Mai 2023

Dyddiad cymeradwywyd gan Cabinet: 6 Mehefin
2023

Dyddiad Cyhoeddi:

Cyflwyniad:

Dyma gyflwyno adroddiad sy'n adolygu Strategaeth Iaith Ceredigion 2018-2023, ac yn asesu i ba raddau y mae'r Cyngor wedi bodloni gofynion Safonau'r Gymraeg rhif 145 a 146.

Cafodd Strategaeth Iaith Ceredigion ei ddatblygu fel ymateb i un o ofynion Safonau'r Gymraeg, yn unol â Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn gosod statws statudol i'r iaith Gymraeg, ac mae'n gosod yr egwyddor:

- Yng Nghymru, ni ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r iaith Saesneg
- Dylai pobl yng Nghymru allu byw eu bywydau trwy gyfrwng y Gymraeg os ydyn nhw'n dewis gwneud hynny.

Gofyniad Safonau'r Gymraeg ar Gyngor Sir Ceredigion

Safonau iaith rhif 145 ac 146 sy'n gosod y ddyletswydd ar Awdurdodau Lleol i ddatblygu Strategaeth iaith. Dyma'r gofyniad:

Safon 145:

Rhaid ichi lunio, a chyhoeddi ar eich gwefan, strategaeth 5 mlynedd sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu mynd ati i hybu'r Gymraeg ac i hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn ehangach yn eich ardal; a rhaid i'r strategaeth gynnwys (ymysg pethau eraill) - (a) targed (yn nhermau canran y siaradwyr yn eich ardal) ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal erbyn diwedd y cyfnod o 5 mlynedd o dan sylw,

(b) datganiad sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw

Safon 146

Bum mlynedd ar ôl cyhoeddi strategaeth yn unol â safon 145 rhaid ichi - (a) asesu i ba raddau yr ydych wedi dilyn y strategaeth honno ac wedi cyrraedd y targed a osodwyd ganddi

(b) cyhoeddi'r asesiad ar eich gwefan, gan sicrhau ei fod yn cynnwys yr wybodaeth a ganlyn:

- (i) nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal, ac oedran y siaradwyr hynny;
- (ii) rhestr o'r gweithgareddau a drefnwyd gennych neu a ariannwyd gennych yn ystod y 5 mlynedd flaenorol er mwyn hybu defnyddio'r Gymraeg

Nod yr adolygiad hwn yw asesu i ba raddau y mae'r Cyngor wedi bodloni gofynion Safonau'r Gymraeg rhif 145 a 146

Cynnwys

Adran 1	Crynodeb	4
Adran 2	Deddfwriaeth a Chyd-destun Polisi	5
Adran 3	Crynodeb o'r cyflawniadau. [Adroddiad llawn yn Atodiad 1]	9
Adran 4	Targed a Mesur Perfformiad	19
Adran 5	Adborth gan Bartneriaid	28
Adran 6	Casgliadau	32
Atodiad 1	Adroddiad llawn ar y Cyflawniadau	

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg, ac mewn ieithoedd a fformatau eraill ar gais.
This document is available in English, and in other languages and formats on request.

PENAWDAU ALLWEDDOL Cyfrifiad 2021

31,678

o siaradwyr Cymraeg yng
Ngheredigion
(Mawrth 2021)

45.3%

o boblogaeth Ceredigion yn
nodi eu bod yn medru siarad
Cymraeg

2.0

gostyngiad pwynt canrannol
yng nghyfran y siaradwyr
Cymraeg ers 2011

-3,286

siaradwyr Cymraeg yng
Ngheredigion ers 2011

59.0%

Yn medru siarad Cymraeg yn
AGEHI Aberaeron, y gyfran
uchaf o siaradwyr Cymraeg ar
draws y Sir
(Yr isaf yw AGEHI Penglais 1 19.7%)

Dadansoddiad sgiliau

Siarad Cymraeg – 45.3%
Medru siarad, darllen ac
ysgrifennu Cymraeg – 37.3%
Dim sgiliau Cymraeg – 43.6%

46.7%

o breswylwyr Ceredigion yn
meddwl am eu hunain fel Cymry
yn unig
(Mae hyn wedi cynyddu 0.1 pwynt canran ers
Cyfrifiad 2011)

Dadansoddiad yn ôl oedran

3-15 – 71.8%
16-64 – 42.4%
65+ – 39.9%

ADRAN 1

Crynodeb

Cafodd Strategaeth Iaith Ceredigion ei chyhoeddi yn gynnar yn 2018, yn dilyn cyfres o grwpiau ffocws ac ymgynghoriad cyhoeddus. Er mwyn cyflawni'r Strategaeth, cymerwyd camau i ddiwygio aelodaeth grŵp partneriaeth y Gymraeg yng Ngheredigion, gan ehangu'r aelodaeth a chryfhau Fforwm Dyfodol Dwyieithog Ceredigion. Mae'r Fforwm wedi bod yn cwrdd yn rheolaidd oddi ar chyhoeddi'r Strategaeth, er mwyn mynd i'r afael â'r gofynion.

Caiff y Fforwm ei gadeirio gan yr Aelod Cabinet sydd â chyfrifoldeb am Ddiwylliant, Hamdden a Gwasanaethau Cwsmeriaid sydd hefyd yn Gadeirydd Pwyllgor Iaith y Cyngor. Mae'r Grŵp yn cynnwys Swyddogion o'r Cyngor, cynrychiolwyr o sefydliadau cyhoeddus y Sir, ynghyd a'r sefydliadau hynny sy'n gweithio er mwyn hyrwyddo defnydd y Gymraeg ar draws y Sir. Mae pob sefydliad wedi ymrwmo i gyflawni'r cynllun gweithredu.

Prif nod Strategaeth Iaith Ceredigion 2018-23 oedd anelu at ehangu'r defnydd o'r iaith ym mhob agwedd ar fywyd y Sir, a cheisio cynyddu'r nifer sy'n ei siarad unwaith yn rhagor. Gosodwyd tri maes strategol i'w gyflawni yn rhan o'r strategaeth:

- Cynyddu sgiliau iaith trigolion Ceredigion
- Cynnal a chynyddu'r cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yng Ngheredigion mewn amrywiol gyd-destunau
- Sicrhau amodau cymdeithasol sy'n galluogi'r Gymraeg i ffynnu yng Ngheredigion

Er mwyn cyflawni'r nodau strategol hyn, mae'r Cyngor ynghyd â sefydliadu partner wedi bod yn gweithio i gyflawni cynllun gweithredu. Caiff y camau gweithredu eu hadolygu'n gyson yn Fforwm Dyfodol Dwyieithog, a darperir adroddiadau cryno yn rhan o Adroddiad Monitro Safonau'r Gymraeg yn flynyddol at sylw Comisiynydd y Gymraeg.

Mae'r adroddiad mewn dau rhan:

- Adroddiad Adolygu Strategaeth Iaith: sy'n adrodd ar ein dulliau o weithredu, ynghyd â'r dulliau o fesur canlyniadau
- ATODIAD 1: Adroddiad ar Gyflawniad Strategaeth Iaith: sy'n adrodd ar yr holl weithgareddau a drefnwyd er mwyn hybu defnyddio'r Gymraeg.

Yn yr adroddiad darperir eglurder o ran gweithrediad y Strategaeth Iaith mewn cyd-destun Polisiâu Cenedlaethol a Lleol, gweler **Adran 2**. Yn **Adran 3**, cyflwynir adroddiad cryno ynghylch cyflawniad y Strategaeth Iaith, gan gynnwys adroddiad llawn ar yr holl weithgareddau a drefnwyd yn **Atodiad 1**.

Hefyd, yn rhan o'r adroddiad hwn, rydym wedi bod yn casglu ynghyd y data sydd ar gael er mwyn ceisio cynnig dadansoddiad ynghylch sefyllfa'r Gymraeg yng Ngheredigion. Rhyddhawyd adroddiadau cynnar Cyfrifiad 2021 ynghylch niferoedd sy'n medru'r Gymraeg ar draws Cymru ar y 5ed o Ragfyr 2022. Ceir adroddiad ar sefyllfa'r Gymraeg yng Ngheredigion yn **Adran 4**.

At hyn er mwyn adolygu cyrhaeddiad y Strategaeth ynghyd â threfniadau cylch gwaith Fforwm Dyfodol Dwyieithog rydym wedi cynnal archwiliad pen-desg ymysg ein holl bartneriaid. Mae'r gwaith hwn wedi ein helpu i asesu i ba raddau mae'r Strategaeth Iaith wedi llwyddo, wedi atgyfnerthu trefniadau Fforwm Dyfodol Dwyieithog fel ffordd o arwain y gwaith; ac wedi helpu ar gyfer cynllunio ar gyfer y Strategaeth Iaith nesaf am y cyfnod 5 mlynedd sydd i ddod. Ceir crynodeb o'r gwaith hwn yn **Adran 5**.

ADRAN 2

Yn yr adran hon ceir disgrifiad sut mae'r Strategaeth Iaith Gymraeg yn cyd-fynd gyda Polisiâu Cenedlaethol a Lleol eraill.

Deddfwriaeth a Chyd-destun Polisi

Mae Strategaeth Iaith Cyngor Sir Ceredigion yn ofyniad statudol penodol sy'n deillio o Reoliadau Safonau'r Gymraeg, Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ond mae hefyd yn bodoli mewn cyd-destun polisi a deddfwriaeth ehangach – yn genedlaethol ac yn sirol.

Y ddogfen arweiniol gyfredol ym maes polisi a chynllunio iaith yng Nghymru yw *Cymraeg 2050, Strategaeth y Gymraeg* a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru. Mae *Strategaeth Iaith Ceredigion* yn cydnabod ei pherthynas ag amcanion strategaeth Llywodraeth Cymru, Cymraeg 2050, ynghyd a'i gweithrediad. Hyn, ochr yn ochr â Chynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg Cyngor Sir Ceredigion; a'r gwaith cymunedol i hwyluso defnydd y Gymraeg drwy rhaglen waith y Fenter Iaith Cered.

Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Fe sefydlodd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 fframwaith gyfreithiol sy'n gorfodi sefydliadau cyhoeddus i gydymffurfio a set o safonau (Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015), sy'n gosod sut y dylid bwrw ati i ddarparu, trefnu a hwyluso defnydd y Gymraeg. Mae Safon 145 a 146 yn nodi ei bod yn ofynnol i Awdurdodau Lleol, gan gynnwys Cyngor Sir Ceredigion weithredu Strategaeth Iaith, er mwyn hybu defnydd y Gymraeg yn ehangach.

Gweledigaeth Llywodraeth Cymru: Cymraeg 2050 miliwn o siaradwyr Cymraeg.

Mae gweithredu Strategaeth Iaith Ceredigion yn cyfrannu at weledigaeth hirdymor Llywodraeth Cymru yn ei strategaeth Cymraeg 2050. Gellir darllen Strategaeth Cymraeg 2050 yn llawn drwy ddilyn y ddolen: [Cymraeg 2050: strategaeth y Gymraeg | LLYW.CYMRU](#)

Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi Strategaeth y Gymraeg, ar gyfer hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg ymhob agwedd o fywyd bob dydd. Gweledigaeth Llywodraeth Cymru yw gweld yr iaith Gymraeg yn ffynnu yng Nghymru. Mae gan 'Cymraeg 2050' ddau brif darged:

- nifer y siaradwyr Cymraeg i gyrraedd 1 miliwn erbyn 2050
- canran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg, i gynyddu o 10% (yn 2013 i 2015) i 20% erbyn 2050

Mae'n rhaid cydnabod bod y byd wedi newid cryn dipyn ers cyhoeddi 'Cymraeg 2050'; mae'r Deyrnas Unedig wedi gadael yr Undeb Ewropeaidd ac mae COVID-19 yn dal i fod o gwmpas; ac yn sicr mae effaith y pandemig yn amlwg o fewn ein cymunedau. Wrth gwrs mae hyn oll yn cyflwyno amrywiol heriau i'r iaith Gymraeg.

Wrth gyhoeddi rhaglen waith o'r newydd Cymraeg 2050 ar gyfer 2021 i 2026, dywedodd Jeremy Miles AS, Gweinidog y Gymraeg ac Addysg:

"Mae ein gweledigaeth ni'n un eangfrydig a chynhwysol. Ry'n ni eisiau creu dinasyddion dwyieithog sy'n hyderus i ddefnyddio Cymraeg ym mhob rhan o fywyd bob dydd. Yn syml, ry'n ni am i bawb yng Nghymru deimlo bod yr iaith yn perthyn i bob un ohonon ni.....

.....Mae cynllunio'n greiddiol i'r Rhaglen hon. Mae'n rhaid cynllunio'n ofalus a chyda phendantwrwydd er mwyn gallu cynyddu'r nifer o blant ac oedolion sy'n dysgu Cymraeg. Mae'n rhaid cynyddu'r cyfleoedd sydd ar gael i bobl ddefnyddio'u sgiliau, ac mae'n rhaid i ni osod cyd-destunau sy'n golygu bod pobl yn gallu defnyddio'r iaith gyda'i gilydd, a hynny mewn cymunedau daearyddol neu rithiol, gweithleoedd, mannau cymdeithasol ac o fewn rhwydweithiau."

Mae cyflawni gweithredoedd Strategaeth Iaith Ceredigion yn anelu at gynyddu nifer o siaradwyr Cymraeg a'r nifer sy'n defnyddio'r Gymraeg yng Ngheredigion, ac yn ei dro bydd hyn yn helpu i wneud y cyfraniad yn lleol tuag at weledigaeth Llywodraeth Cymru o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn y flwyddyn 2050.

Ymateb Llywodraeth Cymru i Effaith Covid 19 ar y Gymraeg

Mae pandemig Covid-19 wedi cael effaith pellgyrhaeddol ar ein bywydau, ac wedi ein gorfodi i wneud pethau mewn dulliau gwahanol; mae hefyd wedi cael effaith ar ddefnydd y Gymraeg yn y gweithle ac o fewn ein cymdogaethau. Fe wnaeth Fforwm Dyfodol Dwyieithog ddatblygu adroddiad "*Cyfleoedd i Ddefnyddio'r Gymraeg yn Ystod y Cyfnod Clo*" (Medi 2020) a gwelwyd bod y cyfnod clo, yr encilio cyhoeddus, a'r diffyg cymdeithasu diwylliannol wedi cael effaith ar ein defnydd o'r iaith Gymraeg. Yn ystod y cyfnod hwn roedd nifer fawr o bersonau heb weld, clywed nac wedi siarad Cymraeg am gyfnodau hir iawn, a gafodd effaith niweidiol iawn ar ddefnydd yr iaith Gymraeg.

Yn sgil y pandemig, sefydlodd Gweinidog y Gymraeg a Chysylltiadau Rhyngwladol (teitl y Gweinidog ar y pryd) is-grŵp i ganolbwyntio ar effaith Covid-19 ar elfennau gwahanol o Cymraeg 2050. Yn y rhagair nodwyd

"Mae pandemig y coronafeirws wedi cael effaith enfawr ar sut rydym yn ymwneud â phobl eraill yn ein cymunedau. Mae hefyd wedi gwneud i ni feddwl am sut y gallai hyn effeithio ar grwpiau cymunedol Cymraeg, sy'n allweddol o ran galluogi pobl i siarad Cymraeg gyda'i gilydd."

Cyhoeddodd y Llywodraeth ei hymateb i effaith Covid-19 ar y Gymraeg ym mis Gorffennaf 2021, ac roedd nifer o argymhellion yn cynnwys rhai yn ymwneud â strategaethau hyrwyddo awdurdodau lleol, fel a ganlyn:

"Dylai'r Awdurdodau Lleol (ALI) roi llais cryf i fudiadau cymunedol Cymraeg wrth gynllunio a gweithredu eu strategaethau hybu iaith. Dylid plethu at ei gilydd Strategaethau Hybu, Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg a Fforymau Sirol y Mentrau Iaith gyda'r mudiadau cymunedol Cymraeg."

Yng Ngheredigion rydym yn anelu at ddod a'r holl strategaethau hwyluso a hyrwyddo'r Gymraeg o dan faner Fforwm Dyfodol Dwyieithog, sy'n cwrdd yn chwarterol ac yn cael ei gadeirio gan y Cynghorydd sydd â chyfrifoldeb dros y Gymraeg a Diwylliant. Mae'r aelodaeth y Fforwm yn cynnwys sefydliadau cyhoeddus y Sir, yn ogystal â'r mudiadau hynny sy'n gweithredu dros y Gymraeg o fewn y Sir.

Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg 2022-2032 (CySGA)

Mae Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg Ceredigion yn cydymffurfio â Rheoliadau Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (Cymru) 2019. Mae'r rheoliadau hynny yn nodi y dylid cynllunio'n strategol ar gyfer meysydd allweddol er mwyn datblygu a chryfhau'r Gymraeg, megis mwy o gyfleoedd i ddysgwyr ddefnyddio'r Gymraeg mewn gwahanol gyd-destunau yn yr ysgol.

Yn ystod cyfarfod Cabinet a gynhaliwyd yn rhithiol ar 22 Chwefror 2022, cymeradwyodd Aelodau'r Cabinet gynnwys Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2022-32. Dywedodd yr Aelod Cabinet â chyfrifoldeb dros Ysgolion, Dysgu Gydol Oes a Sgiliau, Cymorth ac Ymyrraeth ar y pryd:

“Mae cymeradwyo'r cynllun heddiw yn garreg filltir bwysig i'n helpu i osod sylfaen ragorol i'n disgyblion wrth siarad a chyfathrebu yn Gymraeg. Bydd yn cynyddu dewis y disgybl i ddilyn trywydd cwbl ddwyieithog drwy weddill ei yrfa addysgol ac wrth wynebu byd gwaith a bywyd cymdeithasol yn y dyfodol. Ar yr un pryd, bydd y cymunedau o amgylch ein disgyblion a'n hysgolion yn elwa o'r ymdrech gynyddol hon i gryfhau'r Gymraeg yng Ngheredigion fel iaith gymunedol.”

Mae'r Cyngor yn cydnabod y bydd y system addysg a'r CySGA yn chwarae rhan allweddol wrth sicrhau twf yr iaith o fewn y Sir. Mae Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2022-32 yn amlinellu'r amcanion allweddol i gyflawni hyn. Erbyn mis Medi 2032, dyhead Cyngor Sir Ceredigion yw y bydd pob disgybl yn ysgolion yr awdurdod yn derbyn addysg drochi cyfrwng Cymraeg hyd nes y bydd yn saith oed. Ym mis Medi 2020 nodwyd bod 72.9% o ddisgyblion Blwyddyn 1 ysgolion Ceredigion yn derbyn addysg cyfrwng Cymraeg.

Erbyn 2032, dyhead Cyngor Sir Ceredigion yw bod y targed o 87% (Ystod Uchaf) a awgrymwyd gan Lywodraeth Cymru yn cael ei ragori ymhellach i 100%.

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Mae gweithrediad y Strategaeth Iaith hefyd yn cyfrannu at un o'r nodau llesiant y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yng Ngheredigion, sef *Cymru a diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu*

Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 hefyd wedi gosod cyd-destun polisi pwysig i'r Gymraeg. Mae'r Ddeddf wedi creu Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus Ceredigion sy'n gyfrifol am lunio Cynlluniau Gwasanaeth Cyhoeddus ar draws y Sir. Mae'r cynlluniau o fewn y Ddeddf wedi eu gosod ar sail chwech thema ac yn hyrwyddo:

- Cymru lewyrchus,
- Cymru gydnerth,
- Cymru iachus,
- Cymru sy'n fwy cyfartal,
- Cymru o gymunedau cydlynus,
- Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu.

Golyga'r thema olaf hynny creu,

“Cymdeithas sy'n hyrwyddo ac yn gwarchod diwylliant, treftadaeth a'r Gymraeg, ac sy'n annog pobl i gyfranogi yn y celfyddydau, a chwaraeon a gweithgareddau hamdden”.

Mae'r dystiolaeth yn yr adroddiad hwn yn dangos bod Strategaeth Iaith Ceredigion yn cyfrannu'n adeiladol tuag at gyflawni'r thema hwn yng Ngheredigion. [Gweler hefyd Atodiad 1, syn nodi cyflawniad y Strategaeth dros y pum mlynedd diwethaf]

Asesiad o Lesiant Lleol Ceredigion 2022

Mae'n ofynnol i bob Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus (BGC) gynhyrchu Asesiad o Lesiant Lleol unwaith bob pum mlynedd o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Ei ddiben yw cael darlun cynhwysfawr o gyflwr llesiant pobl a chymunedau lleol Ceredigion, wedi'i ystyried ar draws y pedwar piler llesiant – ffactorau economaidd, amgylcheddol, cymdeithasol a diwylliannol. Isod, darperir crynodeb yng nhyd-destun yr iaith Gymraeg yng Ngheredigion. Gellir darllen yr asesiad llawn drwy ddilyn y ddolen:

[Asesiad o Lesiant Lleol Ceredigion 2022](#)

Beth ydym wedi ei ddysgu o'r Asesiad yng nhyd-destun yr iaith Gymraeg yng Ngheredigion:

Dechreuad Newydd

- Mae galw am ddarpariaeth Gofal Plant yng Ngheredigion yn enwedig yng ngogledd, canol a de'r Sir, yn enwedig darpariaeth cyfrwng Gymraeg.
- Mae sicrhau bod siaradwyr Gymraeg yn trosglwyddo'r iaith i lawr y cenedlaethau a bod plant yn cael y cyfleoedd i gymdeithasau yn iaith eu hardal leol yn hanfodol i'w les a goroesiad yr iaith Gymraeg.

Plentyndod

- Mae system addysg Ceredigion yn un o'r cryfaf yng Nghymru ac un o asedau sylfaenol y sir. Mae'r sgil bywyd ychwanegol o addysg cyfrwng Gymraeg yn cael effaith ar bob agwedd o lesiant

Ieuenctid

- Er bod pryderon o gwmpas gostyngiad yn y nifer sydd yn siarad Gymraeg tu allan i osodiadau addysgedig mewn bywyd dydd i ddydd, roedd canlyniadau ein harolwg yn dangos bod cysylltiad cryf i'r iaith Gymraeg a diwylliant o fewn pobl ifanc, ac awydd i ofalu am hyn ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Oedolion

- Mae'r nifer o bobl sydd yn mynychu neu gyfranogi mewn gweithgareddau ym maes y celfyddydau, diwylliant neu dreftadaeth yn gostwng yng Ngheredigion. Er y gostyngiad mewn niferoedd, mae ein harolwg llesiant yn dangos bod pobl yn gwerthfawrogi'r rôl mae'r celfyddydau a diwylliant yn chwarae yn ei bywydau.
- Mae'r gostyngiad yn y nifer o siaradwyr Gymraeg yn un o'r heriau mwyaf i ddiwylliant cymdeithasol ac economaidd Ceredigion. Mae darparu cyfleoedd i ddysgu Gymraeg neu wella sgiliau Gymraeg yn hanfodol, ynghyd a'r mentrau cyfredol i hybu defnydd yr iaith Gymraeg.
- Mae gan breswylwyr Ceredigion awydd cryf i gefnogi busnesau lleol a phrynu cynnyrch lleol.
- Mae angen cryfhau'r economi er mwyn denu busnesau newydd a thyfu busnesau presennol, creu mwy o gyfleoedd swyddi gyda thâl gwell, darparu cyfleoedd i bobl ifanc i aros yn y Sir, a chynyddu enillion cyfartalog y Sir i gymharu â Chymru gyfan.

Pobl Hŷn

- Mae gan Geredigion boblogaeth sy'n heneiddio. Mae'n debygol bydd hyn yn rhoi straen arwyddocaol ar ein gwasanaethau cyhoeddus (yn benodol ein gwasanaeth iechyd lleol) ac ein marchnad lafur lleol.

Mae Fframwaith Strategol Llywodraeth Cymru 'Mwy na Geiriau', ar gyfer gwasanaethau Cymraeg mewn iechyd, gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol yn nodi "*dim ond trwy gyfrwng y Gymraeg y gall llawer o bobl gyfathrebu eu hangen am ofal yn effeithiol. I lawer o siaradwyr Cymraeg mae'n rhaid i'w gallu i ddefnyddio eu hiaith eu hunain gael ei weld fel elfen greiddiol o ofal, yn hytrach nag fel rhywbeth dewisol. Mae llawer o ddefnyddwyr gwasanaeth yn fregus iawn, felly nid yw'n deg gosod cyfrifoldeb amynt hwy i ofyn am wasanaeth drwy'r Gymraeg. Cyfrifoldeb y sawl sy'n darparu'r gwasanaeth yw bodloni'r anghenion gofal hyn.*"

Mae canlyniadau arolwg lles Ceredigion yn dangos bod llawer o bobl iau yn teimlo cysylltiad cryf â'r Gymraeg a diwylliant Cymru, ynghyd ag awydd yr un mor gryf i gynnal hynny dros genedlaethau'r dyfodol. I gwrdd â'r awydd hwn ac i sicrhau Ceredigion gyda diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu, rhaid inni ddarparu cyfleoedd i'w galluogi i ddefnyddio'r iaith pryd bynnag y mynnant. Er enghraifft, dywedodd 50% yn union mai'r gallu i siarad Cymraeg oedd y peth pwysicaf mewn perthynas â chymuned fywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu, sef canran uwch na'r canlyniadau cyffredinol i'r cwestiwn hwn. Hefyd, nododd dros hanner (54%) mai 'colli traddodiadau' oedd eu prif bryder mewn perthynas ag iaith a diwylliant Cymru, gyda 32% yn nodi 'diffyg addysg Gymraeg mewn ysgolion a cholegau', a 25% pellach yn nodi 'methu defnyddio'u dewis iaith'. Yn yr holl gwestiynau am iaith a diwylliant, cafodd opsiynau'n ymwneud â'r Gymraeg sgôr uwch ar draws canlyniadau'r arolwg yn gyffredinol. Asesiad o Lesiant Lleol Ceredigion 2022 tudalen 95.

ADRAN 3

Cyflawni Cynllun Gweithredu Strategaeth Iaith Ceredigion

Yn yr adran hon, ceir crynodeb o'r gwaith sydd wedi mynd rhagddo er mwyn cyflawni gofynion Strategaeth Iaith Ceredigion. At hyn, ceir adroddiad cynhwysfawr ar gyflawniad cynllun gweithredu y Strategaeth Iaith yn **Atodiad 1**; at ddibenion adrodd ar safon 146, ceir tabl sy'n adrodd ar y rhestr lawn o weithgareddau ynghyd â'r cofnod o'u gweithredu.

Derbyniwyd adroddiadau cyson ar gyflawniad y camau gweithredu fel rhan o raglen waith Fforwm Dyfodol Dwyieithog yn ystod oes y Strategaeth hon, gyda phob sefydliad partner wedi ymroi i gyflawni'r camau gweithredu a oedd wedi eu hadnabod.

Lle bod hynny'n bosib rydym wedi adrodd ar ddangosyddion perfformiad gyferbyn a'r camau gweithredu, fodd bynnag gwelwyd yn gyson bod casglu data ynghylch defnydd o'r Gymraeg yn gallu bod yn astrus ac yn ddieithr; yn gyson nid yw systemau cyfrifiadurol sy'n bodoli yn medru casglu'r data sydd ei angen, neu nad yw'r data yn rhoi'r stori yn gyflawn. Wrth gwrs, mae pandemig Covid-19 wedi cael effaith ar ddefnydd y Gymraeg, ac mae cyflawni'r targedau a bennwyd yn wreiddiol wedi bod yn anodd mewn rhai meysydd darpariaeth.

Rydym wedi tynnu sylw bod rhai o'r dangosyddion perfformiad wedi bod yn anodd eu mesur. Dywedwyd yn nogfen gyngor Comisiynydd y Gymraeg 'Safonau hybu: asesu cyrhaeddiad y strategaethau 5-mlynedd':

"Bydd llwyddiant y strategaethau hybu yn dibynnu llawer ar agweddau, arferion ieithyddol, barn a sefyllfaoedd cymdeithasol unigolion a grwpiau yn y cynulleidfaoedd targed. Mae'r rhain yn ffactorau anodd eu mesur â rhifau ac ystadegau. Yn y cyswllt hwn, gan fod y sefydliad cyhoeddus yn dymuno dylanwadu ar agweddau ac ymddygiad ieithyddol y cyhoedd a'r sefydliadau yn ei ardal leol, gallai fod yn fuddiol i ategu canfyddiadau'r dystiolaeth feintiol drwy gynnal ymchwil ansoddol hefyd." (tudalen 15). Mewn ymateb i hyn, rydym wedi creu archwiliad pen-desg ymysg aelodau Fforwm Dyfodol Dwyieithog, gweler **Adran 5**

[20210407-dg-c-cyngor-ar-asesu-cyrhaeddiad-y-strategaethau-hybu.pdf](https://www.comisiynyddygymraeg.cymru/20210407-dg-c-cyngor-ar-asesu-cyrhaeddiad-y-strategaethau-hybu.pdf)
([comisiynyddygymraeg.cymru](https://www.comisiynyddygymraeg.cymru))

Fodd bynnag mae swyddogion wedi pwysleisio bod y gwersi cadarnhaol a ddysgwyd wrth gyflawni'r Strategaeth hon, yn darparu sylfaen gadarn ar gyfer y strategaeth am y cyfnod 5 mlynedd nesaf.

Mae'n glir o'r adroddiad hwn bod gwaith sylweddol wedi ei gyflawni o ganlyniad i weithredu'r strategaeth. Mae'r Cyngor o'r farn bod cyhoeddi Strategaeth Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru, ynghyd â gweithredu Strategaeth Iaith ar lefel lleol yng Ngheredigion wedi creu rhywfaint o newid yn yr agweddau tuag at yr iaith Gymraeg, ac yn sgil hynny mae mwy o bobl yn dymuno dysgu a siarad yr iaith yng Ngheredigion.

Dyma rannu ychydig o brif gyflawniadau gweithredu'r Strategaeth Iaith mewn rhifau:

- **210** o ddigwyddiadau ym Mhentref Ceredigion, Eisteddfod Genedlaethol Tregaron 2022, gyda **1,500** o blant wedi cymryd rhan gyda'u hysgol mewn perfformiad o ryw fath ar y maes.
- **71.2%** o blant yn derbyn addysg cyfrwng Cymraeg yng Ngheredigion
- **3** Ysgol wedi cyrraedd lefel Aur Siarter Iaith Ysgolion Ceredigion: **16** Arian a **19** Efydd.
- **3** canolfan trochi iaith ar gyfer hwyrdyfoediaid wedi'u cynnal: ers mis Medi 2022 cyfanswm o 20 disgybl wedi'u cefnogi.

- Pob sefydliad cyhoeddus sy'n rhan o Fforwm Dyfodol Dwyieithog yn cynnig cyrsiau Cymraeg i'w staff. Cyngor Sir Ceredigion: **65** aelod o staff wedi derbyn y cyfle i ddysgu Cymraeg drwy gynllun Tiwtor Cymraeg y Gweithle; **21** aelod o staff yn siaradwyr newydd drwy fod wedi cwblhau Cwrs Uwch.
- **670** o ddysgwyr wedi cofrestru ar gyrsiau dysgu Cymraeg yn y gymuned drwy wasanaeth dysgu Cymraeg Ceredigion-Powys-Sir Gâr: **151** wedi cofrestru ar gyrsiau lefel Uwch neu Hyfedredd
- **62%** o darparwyr gofal plant yn darparu gwasanaeth Cymraeg neu wasanaeth dwyieithog
- **16%** o'r holl alwadau a dderbynnir gan wasanaeth Cwsmeriaid Clic yn Gymraeg
- **2,967** o aelodau gan fudiad yr Urdd yng Ngheredigion; 27 adran ysgol gynradd yn cwrdd pob wythnos: 780 o aelodau yn mynychu
- **713** o aelodau gan fudiad Ffermwyr Ifanc; 18 o glybiau, gyda phob un o'r Clybiau yn gweithredu trwy gyfrwng y Gymraeg.
- **60%** o ddarpariaethau Gwasanaeth Ieuenctid Ceredigion trwy gyfrwng y Gymraeg, a'r gweddill yn ddwyieithog. Cyfradd boddhad 100% gan bobl ifanc ym mhob rhaglen gweithgareddau gwyliau.
- **515** o blant wedi derbyn gwersi nofio cyfrwng Cymraeg / dwyieithog
- **34** o weithgareddau wedi'u hwyluso yn y Gymraeg gan Menter Iaith Cered ar gyfer teuluoedd, plant a phobl ifanc
- **32** o fusnesau yng Ngheredigion wedi gwella eu defnydd o'r Gymraeg drwy gyswllt dwys gyda Menter Iaith Cered o dan gynllun Helo Blod.
- **4** tref wedi cynnal gorymdaith Gŵyl Dewi yn 2023
- **31** o geisiadau wedi cael eu cefnogi drwy gynllun Arfor 1, gyda'r prif amcan o hybu defnydd yr Iaith Gymraeg mewn busnes; 61.7 o swyddi wedi creu: 40.5 swyddi wedi'u diogelu.

Rhai Uchafbwyntiau eraill:

- Hwyluso trefniadau ar gyfer Eisteddfod Genedlaethol lwyddiannus iawn yng Ngheredigion: yr ŵyl wedi amlygu bod y Gymraeg yn iaith ddeinamig, naturiol a pherthnasol i drigolion Ceredigion
- Gwasanaeth Addysg Ceredigion wedi cyhoeddi ei Gynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg 2022-32, ac wedi sefydlu gweithgor i fynd i'r afael â'r cynllun gweithredu.
- Y Gwasanaeth Addysg wedi creu adnoddau ar gyfer annog rhieni a disgyblion i ddilyn addysg cyfrwng Cymraeg.
 - Canllaw a fideo 'Byw a Bod' wedi ei rannu'n eang
 - Llyfryn cymorth geiriau ac ymadroddion defnyddiol Cymraeg ar gyfer rhieni a gwarcheidwaid. Pob Ysgol yn y Sir wedi derbyn stoc o lyfrau.
- Uned Gofal Plant wedi bod yn llwyddiannus wrth hyrwyddo defnydd y Gymraeg o fewn lleoliadau gwarchod plant:
 - Gwarchodwraig Plant o Landysul wedi ennill gwobr Gofalwn Cymru 2021
 - Aelod o staff Meithrinfa Aberporth wedi ennill gwobr Dysgwr y Flwyddyn 2021 drwy gynllun 'Camau'
- Cangen Urdd Ceredigion wedi cyrraedd 4ydd safle ar y bwrdd sgorio ar draws Cymru yn Eisteddfod yr Urdd 2022.
- Mudiad Ffermwyr Ifanc Ceredigion wedi dod i'r brig dros Gymru gyfan wrth gystadlu yn y Sioe Amaethyddol Frenhinol Cymru yn Llanelwedd.
- Cais llwyddiannus i Gronfa Cynnal y Cardi, er mwyn medru bwrw ati i greu Pecyn Croeso Ceredigion, mewn ymdrech i gymhathu mewnfydwyr
- Strategaeth Economaidd Ceredigion (2020-35) wedi'i gyhoeddi, a thrwy hyn datblygu economi ffyniannus sy'n sicrhau bod gan y rhai sy'n siarad Cymraeg yr hyder, y sgiliau a'r cyfleoedd i ddatblygu busnesau, i weithio mewn swyddi o werth uwch, ac i weld Ceredigion fel lle ffyniannus ac egniol i fyw a gweithio ynddo.
- Sefydlu Grŵp Tasg a Gorffen er mwyn mynd i'r afael â mater tai fforddiadwy o fewn y Sir.

- Cynllun Gweithredu 'Mwy na Geiriau' mewn lle, er mwyn cynyddu defnydd y Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau y Sector Gofal.
- Menter Iaith Cered yn llwyddo i ddenu siaradwyr newydd at y Gymraeg drwy gynnal prosiectau penodol, Cynllun Ar Gered, Prosiect Cymunedol Yr Ardd yn Llandysul, Cerddorfa Iwcadwli ynghyd â chynnal amrywiaeth o foreau coffi.
- Dadansoddi data Cyfrifiad 2021, a goblygiadau hynny ar ddefnydd yr iaith yng Ngheredigion, cyhoeddi adroddiad ar ein gwefan corfforaethol, a rhannu canlyniadau yn eang gyda phartneriaid.
- CAVO yn un o'r Cynghorau Gwirfoddol Sirol cyntaf yng Nghymru i ennill cydnabyddiaeth drwy gynllun Cynnig Cymraeg y Comisiynydd y Gymraeg
- Cyfoeth Naturiol Cymru wedi ennill gwobr Cyflogwr Cymraeg Gwaith y Flwyddyn 2022
- Bwrdd Iechyd Hywel Dda wedi ymrwmo i gynllun Cymraeg Gwaith i ddarparu Cysiaid Codi Hyder i 100 o'u staff.
- Coleg Ceredigion, wedi gosod polisi lle mae disgwyl i'r holl staff ddilyn rhaglen hyfforddiant mewnol ar gyfer creu dosbarthiadau dwyieithog 'Sylfaen, Gwell Gorau'
- Prifysgol Aberystwyth wedi bod yn buddsoddi mewn datblygiadau mawr er budd defnydd y Gymraeg:
 - Ail agor Neuadd Pantycelyn (Medi 2020) yn dilyn buddsoddiad o £16.5 miliwn gan gynnig llety o ansawdd ar gyfer hyd at 200 o fyfyrwyr a lleoliad ar gyfer y gymuned.
 - Ym Medi 2021 agorwyd Ysgol Gwyddor Filfeddygol cyntaf Cymru ym Mhrifysgol Aberystwyth. Mae'r cwrs yn rhoi cyfle i fyfyrwyr astudio agweddau penodol o wyddor filfeddygol drwy gyfrwng y Gymraeg.
 - Ym mis Medi 2022 croesawyd myfyrwyr nyrsio cyntaf y Brifysgol fydd yn cael eu hyfforddi yn nyrsys Oedolion ac Iechyd Meddwl. Yn ogystal bydd cyfle i fyfyrwyr astudio hanner y cwrs drwy gyfrwng y Gymraeg.
 - Mae gwaith hefyd wedi cychwyn fel rhan o brosiect uchelgeisiol i ail ddatblygu'r Hen Goleg yn ganolfan flaenllaw ar gyfer dysgu, treftadaeth, diwylliant a menter i'r Brifysgol, i'n cymuned ac i Gymru erbyn 2024.

Yn rhan o weithredu'r Strategaeth Iaith, fe osododd y Cyngor 3 nod strategol sef:

- Nod Strategol 1: Cynnal a chynyddu sgiliau iaith Gymraeg trigolion Ceredigion
- Nod Strategol 2: cynnal a chynyddu'r cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg
- Nod Strategol 3: Sicrhau amodau cymdeithasol sy'n galluogi'r Gymraeg i ffynnu

Mae'r adran ganlynol yn crynhoi'r gweithgareddau a gynhaliwyd mewn perthynas â'r tri nod strategol a nodwyd yn Strategaeth y Gymraeg. At hyn, mae adroddiad llawn ar gyflawniadau i'w weld yn Atodiad 1.

Nod Strategol 1: Cynnal a chynyddu sgiliau iaith Gymraeg trigolion Ceredigion

Mewn perthynas â'r nod strategol hwn, rydym yn cydnabod mai sgil yw iaith a bod gan bawb y potensial i gynyddu eu sgiliau ieithyddol, waeth beth yw eu man cychwyn. Mae cynnwys pawb yn y dyhead i gynyddu sgiliau iaith trigolion y Sir yn ffactor hollbwysig.

Mae trosglwyddo iaith ar yr aelwyd, a defnydd o'r Gymraeg yn y cartref yn allweddol i barhad yr iaith. Mae rhoi cyfle i blant ddysgu Cymraeg yn ifanc yn rhoi awydd iddyn nhw ddefnyddio'r iaith yn hyderus fel oedolion, ac fel y gwyddom mae hyn yn ei dro yn rhoi arf ychwanegol iddyn nhw ar gyfer eu bywyd gwaith. Mae Uned Gofal Plant Ceredigion ynghyd â Mudiad Meithrin yn bwrw ati i hyrwyddo manteision magu plant yn ddwyieithog; gan arwain ar brosiectau er mwyn hyrwyddo defnydd y Gymraeg o fewn lleoliadau gwarchod plant bach.

Newyddion da:

- Gwarchodwraig Plant o Landysul, sy'n darparu gwasanaeth gwarchod plant yn Gymraeg, wedi ennill gwobr Gofalwn Cymru 2021, am ei rhagoriaeth wrth ddarparu gofal i blant bach.
- Aelod o staff, Meithrinfa Aberporth, wedi ennill **Gwobr Dysgwr y Flwyddyn 2021** Blynnyddoedd Cynnar Cymru drwy'r cynllun 'Camau', am ei hagwedd eithriadol a'i hymrwymiad at ei thaith dysgu Cymraeg (drwy cynllun Camau).

Mae nifer y disgyblion ym mlynnyddoedd 1 i 11 sy'n cael eu haddysg yn Gymraeg fel iaith gyntaf wedi cynyddu; mae pob un o'n hysgolion cynradd wedi rhoi blaenoriaeth i weithredu fframwaith y Siarter Iaith fel rhan o'u cynlluniau datblygu, gyda 3 ysgol wedi cyrraedd yr Aur; ynghyd â gwell ymroddiad oddi wrth rhan fwyaf o'r ysgolion Uwchradd.

Mae Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2022-32 wedi ei gymeradwyo gan Lywodraeth Cymru, gyda'r bwriad o wella'r broses o gynllunio'r modd y mae addysg drwy gyfrwng y Gymraeg yn cael ei darparu o fewn y Sir; yn ogystal â gwella safonau addysg cyfrwng Cymraeg a safonau addysgu Cymraeg yng Ngheredigion. Er mwyn cefnogi'r gwaith mae'r Gwasanaeth Addysg wedi creu adnoddau ar gyfer annog rhieni a disgyblion i ddilyn addysg cyfrwng Cymraeg.

- Canllaw a fideo 'Byw a Bod: wedi ei rannu'n eang
Canllaw: [lyfryn-byw-a-bod-booklet.pdf \(ceredigion.gov.uk\)](https://www.ceredigion.gov.uk/lyfryn-byw-a-bod-booklet.pdf)
Fideo: <https://youtu.be/-5-YpvvL2vg>
- Llyfryn cymorth geiriau ac ymadroddion defnyddiol Cymraeg ar gyfer rhieni a gwarcheidwaid. Pob Ysgol yn y Sir wedi derbyn stoc o lyfrau.
https://drive.google.com/file/d/1kxAPNcce_SPrKX4gK4vt-41RGzdc1bx/view?usp=share_link

Astudiaeth Achos:

Teulu wedi symud o Loegr i Geredigion. Er gwaethaf gofidio ar y dechrau, fe wnaethon nhw benderfynu rhoi addysg Gymraeg i'w plant:

“Ein cyngor ni yw i chi fynd amdani. Pan ddechreuon ni roedd yna gymaint o siarad am pa mor anodd fyddai hi i'n plant ni i ffitio mewn ac os oeddech yn anfon nhw i'r ysgol yn ifanc... a'r broblem yw os nad ydych yn anfon eich plentyn i addysg cyfrwng Cymraeg, mae yna gymuned gyfan na fyddant yn rhan ohoni yn agos i'w cartref, felly doedd e ddim mor anodd â'r hyn roedd pobl yn dweud wrthym y byddai. Ewch amdani, dyna'r ateb. Fy nghyngor i i unrhyw un sy'n meddwl am y peth, ewch amdani. Byddwch yn ddewr ac fe fydd yn ychwanegu gymaint at eu bywydau nhw ac at eich bywyd chi hefyd... i ni, nid yn unig i'r plant, rydyn ni wedi bod yn rhan o'r gymuned ehangach ers i'r plant gael addysg cyfrwng Cymraeg. Maen nhw'n rhan o'r gymuned nawr a dydy e ddim yn golygu bod eu Saesneg yn dioddef... dydych chi ddim yn colli, mae yna ganfyddiad eich bod chi'n mynd i golli rhywbeth drwy eu hanfon i ysgol gyfrwng Gymraeg, dydych chi ddim, rydych chi ar eich hennill, a dyna ni wir.”

Mae pob sefydliad cyhoeddus sy'n aelod o Fforwm Dyfodol Dwyieithog bellach yn cynnig gwersi Cymraeg ar gyfer eu gweithlu. Mae'r Cyngor wedi creu partneriaeth gyda'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Cenedlaethol er mwyn cyflogi Tiwtor Cymraeg Gwaith, ac mae hyn wedi arwain at gynnydd yn y nifer sy'n dysgu Cymraeg o fewn y Cyngor, 65 o aelodau staff ar amrywiol gyrsiau i ddysgu Cymraeg, sy'n cynnwys 21 aelod o staff ar Gwrs Dysgu Cymraeg lefel Uwch.

Astudiaeth Achos:

Dysgwyr y Flwyddyn Cymraeg Gwaith Cyngor Sir Ceredigion. Mae Melisa Elek yn wreiddiol o Canada a'i theulu yn hanu o Groatia. Mae Melisa wedi bod yn astudio Cymraeg ar raglen Cymraeg Gwaith y Cyngor ers tair blynedd. Yn goron ar ei hymroddiad, llwyddodd gydag arholiad Uwch yn haf 2022, gan ddangos ei bod bellach wir yn un o siaradwyr newydd y Gymraeg yng Ngheredigion. Erbyn hyn, defnyddia'r Gymraeg yn rheolaidd yn ei bywyd personol a phroffesiynol. Siarada Gymraeg yn llawen â chymdogion a chyfeillion. Yn y gwaith, defnyddia'r Gymraeg yn gyson gyda'i chyd-weithwyr, ac â'r myfyrwyr yn ei dosbarthiadau.

Mae Fforwm Dyfodol Dwyieithog o'r farn bod agweddau at yr iaith Gymraeg wedi newid, ac mae mwy o bobl yn dymuno dysgu a siarad yr iaith. Rydym wedi bod yn cefnogi Dysgu Cymraeg Ceredigion Powys a Sir Gâr, ac mae nifer cynyddol yn cofrestru ar gyrsiau i ddatblygu eu sgiliau yn y Gymraeg yn y gymuned. Mae **670** o ddysgwyr wedi cofrestru ar gyrsiau dysgu Cymraeg yn y gymuned, **151 (22%)** wedi cofrestru ar gyrsiau lefel Uwch neu Hyfedredd. Derbyniodd Dysgu Cymraeg Ceredigion, Powys a Sir Gâr gradd rhagorol gan Estyn yn 2022.

Astudiaeth Achos:

Enillydd Dysgwyr y Flwyddyn Ceredigion, Powys a Sir Gâr. Ar ôl treulio dros 30 mlynedd yn byw ac yn gweithio yn Lloegr, fe benderfynodd Lynne Blanchfield a'i gŵr ymdeol yn ardal Aberystwyth. Mae wedi ymroi yn llwyr i ddysgu Cymraeg, wedi llwyddo yn arholiadau Dysgu Cymraeg CBAC hyd at lefel Uwch, a bellach yn gweithio tuag at lefel Hyfedredd. Mae hi'n awyddus i annog dysgwyr eraill i ddyfalbarhau gyda'u hymdrechion i ddysgu'r Gymraeg. Mae'n dweud ei bod yn werth dringo'r mynydd er mwyn medru defnyddio'r iaith i gyfrannu at fywyd a diwylliant Ceredigion, ein sir arbennig ac unigryw.

Nod Strategol 2: cynnal a chynyddu'r cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg

Cydnabyddir bod cynaliadwyedd yr iaith Gymraeg yn ddibynnol ar y broses o gryfhau cymunedau Cymraeg trwy ddarparu digon o gyfleoedd addysgol, diwylliannol a chymdeithasol i ddefnyddio'r iaith yn ddyddiol. Pwrpas y nod hwn oedd ceisio hwyluso'r cyfleoedd ehangaf posibl i drigolion Ceredigion fedru defnyddio'r Gymraeg ym mhob agwedd ar eu bywydau o fewn y sir.

Yn rhan o'r nod hwn bu Menter Iaith Cered yn gweithio'n ddyfal i ddylanwadu a datblygu'r defnydd o'r Gymraeg o fewn y Sir. Llwyddiant rhai o brosiectau Cered yw cynnal gweithgaredd, a thyfu'r Gymraeg yn rhan o'r gweithgaredd hwnnw, er enghraifft, Cynllun Ar Gered; cerdded yw'r ffocws ac mae siaradwyr Cymraeg, dysgwyr ynghyd a'r di-gymraeg yn medru ymuno, ond defnyddir y Gymraeg drwyddi draw i roi cyfarwyddiadau, i esbonio enwau lleoedd a'r amgylchedd o'u cwmpas (70 ar y rhestr bostio, gyda thua 25 yn mynychu bob tro). Ffocws prosiect cymunedol yr Ardd, yw gweithgaredd o gwmpas gardd gymunedol, yn ogystal â'r clwb garddio mae sgysiau a chyflwyniadau wedi eu cynnal, gweithdai crefft ynghyd â phared llusernau (400 o gyfranogwyr yn ystod y flwyddyn adrodd hyd yma).

Yn yr un modd mae cynnal cerddorfa Cerddorfa Iwcadwli yn weithgaredd cynhwysol sy'n arwain at hybu a hwyluso defnydd y Gymraeg (30 aelod yn ymarfer unwaith yr wythnos). Cynhelir amrywiaeth o foreau coffi, sgwrs dros banded, boed hynny wyneb yn wyneb neu'n rhithiol ar draws y Sir (oddeutu 63 o gyfranogwyr). Mae aelodau'r grwpiau hyn yn gymysgedd o siaradwyr Cymraeg medrus, siaradwyr Cymraeg swil ynghyd â dysgwyr, ac maent yn cael cyfle i gymryd rhan mewn gweithgaredd, ac yn medru defnyddio neu ymarfer eu Cymraeg wrth wneud hynny.

Yn rhan o'r gweithgareddau hyn mae Swyddogion Cered wedi dod i adnabod nifer fawr o fewnfudwyr di-Gymraeg i Geredigion, ynghyd a degau o siaradwyr Cymraeg newydd yn yr ardal, gan lwyddo i ddylanwadu yn bositif ar eu bywydau a'u hyder i ddefnyddio a gwella eu Cymraeg.

Astudiaeth Achos:

Dwy flynedd nol symudodd pâr o Essex i ardal Aberystwyth. Ar ôl blynyddoedd o yrru ar draws Prydain i weld eu merch a oedd yn astudio ym Mhrifysgol Aberystwyth, cwympon nhw mewn cariad gyda'r dref a phenderfynu symud yno. Roedd gweld y Gymraeg ymhobman a chlywed cymaint o Gymraeg yn cael ei siarad wedi gwneud i'r pâr sylweddoli fod yn rhaid iddyn nhw ddysgu'r iaith er mwyn cael y mwyaf allan o'u cartref newydd; ac fe aethon nhw ati i gofrestru ar gyrsiau Say Something in Welsh. Ar ôl 18 mis o ddysgu fe wnaethon nhw ddarganfod Bore Coffi Cymraeg Cered ym Mhenparcau gan gyfarfod â siaradwyr Cymraeg eraill gan gynnwys llawer o ddysgwyr tebyg iddyn nhw. Trwy fynychu'r sesiynau yma daethant i wybod am brosiectau 'Ar Gered' ac 'Iwcadwli', ac mae'r ddau wedi bod yn mwynhau mynychu'r ddau weithgaredd yn rheolaidd. Yn dilyn yr ymyrraeth ieithyddol gan Swyddogion Cered, mae un ohonynt wedi ymuno â'r band Cymraeg lleol Bwca, fel chwaraewr gitâr fas, ac mae wedi mynd ati i berfformio gyda nhw ar lwyfannau mwyaf yr ardal gan fwynhau pob eiliad.

Astudiaeth Achos:

Pâr wedi symud o Sussex i ardal Aberystwyth yn y misoedd diwethaf. Wedi penderfynu symud i'r ardal oherwydd y prydferthwch, y prisiau tai rhatach a'r gallu i gychwyn busnes lletygarwch o'u cartref. Fe wnaethant ymuno gyda Bore Coffi Penparcau, am eu bod yn dymuno dysgu mwy am yr ardal a'r Gymraeg. Mae'n nhw bellach wedi dysgu ychydig o Gymraeg, ac wedi ymuno gydag 'Ar Gered'. Yn dilyn hyn, cafodd un o Swyddogion Cered gyfle i ddod i'w adnabod yn well, a chael cyfle i ddylanwadu o ran defnydd o'r Gymraeg yn rhan o'u busnes bwthyn gwyliau er mwyn creu teimlad Cymreig naws am le. Bellach mae ychydig o Gymraeg ar eu gwefan, ac mae nhw wedi bwrw ati i lobio'r cwmni cenedlaethol sy'n gyfrifol am eu gwefan o ran codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd gwelediad y Gymraeg. Mae'r pâr yn aelodau ffyddlon o 'Ar Gered', er mwyn darganfod llefydd 'mynd am dro', gyda'r bwriad o rannu talp o ddiwylliant yr ardal gyda'r ymwelwyr a ddaw i'r bwthyn gwylie.

Bu Cered hefyd yn cefnogi Llywodraeth Cymru gyda'r cynllun Cymraeg Byd Busnes ac yna cynllun Helo Blod (Ebrill 2020 – Ebrill 2022), cynllun a oedd yn darparu cyngor yn lleol i fusnesau i wneud defnydd o'r Gymraeg. Mae cyflawni camau bach, fel gosod arwyddion dwyieithog neu annog eu gweithwyr sy'n siarad Cymraeg i wisgo bathodyn, sy'n cyfleu eu bod yn medru'r Gymraeg, yn gallu gwneud gwahaniaeth mawr; hynny yw, mae gosod cliwiau bach gweledol o ran defnydd iaith yn medru cyfrannu tuag at hyder pobl i wneud defnydd o'r Gymraeg. Yng Ngheredigion mae **32** o fusnesau wedi gwella eu defnydd o'r Gymraeg drwy gyswllt dwys gyda Menter Iaith Cered o dan gynllun Helo Blod, ynghyd a 52 o fusnesau wedi creu'r cyswllt.

Astudiaeth Achos:

Mae Cwmni Gelert Behaviour yn gwmni sy'n cynnig gwasanaeth hyfforddi cŵn ac anifeiliaid anwes eraill. Symudodd y perchennog o Loegr i ardal Pontrhydfendigaid, ychydig cyn cyfnod y clo mawr. Yn dilyn ymyrraeth gan swyddog Helo Blod, mae'r cwmni wedi gwneud defnydd o'r Gymraeg, drwy greu gwefan dwyieithog, creu ateb awtomatig Cymraeg ar gyfer e-byst, deunydd marchnata dwyieithog, ac mae hi wedi ymuno gyda dosbarth Dysgu Cymraeg, ac yn gwirfoddoli mewn meithrinfa er mwyn ymarfer ei Chymraeg. Er nad oedd yn siarad gair o Gymraeg cyn symud i Geredigion, mae hi bellach yn medru cynnal sgwrs eithaf syml yn y Gymraeg.

Fe wnaeth Llywodraeth Cymru ddirwyn y prosiect Helo Blod i ben ym mis Ebrill 2022, er mawr siom i ni yng Ngheredigion. Rydym o'r fan bod angen cefnogi perchnogion busnes i wneud defnydd o'r Gymraeg, yn enwedig pan nad ydynt yn medru'r Gymraeg eu hunain. I ddiwallu anghenion busnesau yn llawn ac yn effeithiol mae angen dealltwriaeth o'r gymuned leol a chyd-destun unigryw y sefydliad, nid yw darparu gwasanaeth cyfieithu canolog yn unig yn sicrhau gweithredu ar lawr gwlad. Byddwn yn gweithio gyda Llywodraeth Cymru er mwyn medru cefnogi unrhyw brosiect olynol.

Mae Theatr Felin-fach yn cynnig cyfleoedd creadigol a chelfyddydol, trwy ddatblygu rhaglenni cyfranogi yn yr iaith Gymraeg. Gweledigaeth y theatr yw darparu cyfleoedd sy'n cyfrannu at lesiant, cydlyniant cymdeithasol, hybu a hwyluso hunaniaeth ddiwylliannol ynghyd â'r ymdeimlad o berthyn. Mae prosiect Gorwel a Gwreiddiau yn brosiect ar y cyd rhwng Theatr Felin-fach a Cered, sy'n archwilio perthynas pobl ifanc a'u cynefin, eu dyfodol a'u perthynas â diwylliant, iaith a bro. Llwyddodd y prosiect i gynnal 100 o sesiynau ymgysylltu, gyda 400 o bobl ifanc ac oedolion yn cymryd rhan. Mae Ysgol Berfformio Theatr Felin-fach (7-18 oed) wedi cydweithio â Chwmni Actorion Felin-fach i lwyfannu pantomeim blynyddol, ynghyd â Sioe Maes G, gyda 55 o aelodau CFFI Ceredigion yn cyflwyno sioe gerdd wreiddiol yn y Pafiliwn. Mae Clwb Hwyl a Hamdden yn grŵp cymdeithasol diwylliannol trwy gyfrwng y Gymraeg ar gyfer pobl hŷn y Sir. Mae'r Clwb yn cwrdd yn wythnosol, ac yn darparu adloniant neu weithgaredd, ynghyd a chyfleoedd i'r grŵp oedran hwn sgwrsio a chymdeithasu yn eu mamiaith.

Mae sicrhau cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg y tu allan i amgylchedd ffurfiol yr ysgol yn allweddol er mwyn meithrin hyder i ddefnyddio Cymraeg naturiol. Yn hyn o beth, mae'r Cyngor wedi cefnogi'r cyfleoedd i blant a phobl ifanc ymuno â grwpiau megis Clybiau Ffermwyr Ifanc a'r Urdd, gweithgareddau yn Theatr Felin-fach, Theatr Troedyrhiw, Radio Beca a Theatr Arad Goch.

Fodd bynnag, mae'n glir bod cyfyngiadau'r pandemig COVID-19 wedi effeithio momentwm y gwaith yn sylweddol yn ystod dwy flynedd olaf y strategaeth. Rhoddwyd stop ar nifer o'r gweithgareddau cymdeithasol a oedd yn creu cyfleoedd gwerthfawr i blant, pobl ifanc ac oedolion glywed a defnyddio'r Gymraeg gyda'i gilydd yn ein cymunedau. Er gwaethaf y pandemig a'i sgil effeithiau, mae mudiadau fel Ffermwyr Ifanc a'r Urdd wedi bod yn gweithio'n galed i adfer yr holl waith da cyn Covid, ac er bod ffyrdd o wneud pethau wedi newid yn sylweddol, mae Mudiad yr Urdd wedi llwyddo i adfer ei aelodau, mae 2,967 o blant Ceredigion yn aelodau o'r Urdd yng Ngheredigion (Hydref 2022). Er bod y pandemig wedi gorfodi nifer o glybiau i gau dros dro, mae'r Sir bellach yn cynnal 9 o adrannau/aelwydydd gydag adran newydd wedi agor ei drysau ym Mrynhoffnant (Adran Crannog) ac un arall ar y gorwel yn y flwyddyn newydd yng Nghei Newydd.

Mae Clybiau Ffermwyr Ifanc Ceredigion yn rhoi cyfle unigryw i rhyw 713 o aelodau mewn 18 o glybiau ar draws Ceredigion, gyda phob un o'r Clybiau yn gweithredu trwy gyfrwng y Gymraeg.

Yn Eisteddfod yr Urdd 2022, llwyddodd Cangen Ceredigion gyrraedd y 4ydd safle ar y bwrdd sgorio ar draws Cymru tipyn o glod gan ystyried y canllawiau llym oedd mewn lle, oherwydd pandemig Covid. A daeth Mudiad Ffermwyr Ifanc Ceredigion i'r brig dros Gymru gyfan wrth gystadlu yn y Sioe Amaethyddol Frenhinol Cymru yn Llanelwedd. Mae hyn yn tystiolaethu bod yna gysylltiad cryf rhwng iaith a diwylliant yng Ngheredigion, ac mae darparu digon o gyfleoedd diwylliannol a mentrau i hwyluso defnydd y Gymraeg yn hanfodol er mwyn cadw'r iaith yn fyw i genedlaethau'r dyfodol.

Dyfyniad gan Aelod Hŷn Clwb Ffermwyr Ifanc Ceredigion:

“Wrth i'm hamser innau fel aelod ddirwyn i ben, dyma gyfle i ddiolch o waelod calon i'r Mudiad. Rydyn ni'n freintiedig iawn o'r hyn rydyn ni wedi'i etifeddu. Er nad ydw i'n un sy'n ennill llawer yn gystadleuol, dwi ar fy ennill drwy'r cyfeillgarwch dwi wedi'i dderbyn, nid yn unig wrth fod yn rhan o'r teulu ond yn rhan o gymuned cefn gwlad eithriadol Ceredigion.”

Dyfyniad Aelod o Fudiad yr Urdd yng Ngheredigion:

“Profiadau bythgofiadwy ac anhygoel mae mudiad yr Urdd wedi cynnig ers i mi ymaelodi o flynyddoedd cynnar yr Ysgol Gynradd. Heb os nac oni bai, yr Urdd yw un o fudiadau mwyaf bwysig Cymru ac hyd yn oed o amgylch y byd wrth iddo uwch oleuo talentau, diwylliant a'r mwynhad sydd gan ieuenctid Cymru i'w gynnig. Un profiad arbennig cefais trwy'r Urdd yn ddiweddar oedd cael perfformio ar lwyfan Eisteddfod Genedlaethol yr Urdd yn Ninbych eleni!”

Cynhaliwyd Eisteddfod Genedlaethol lwyddiannus iawn yng Ngheredigion yn ystod haf 2022, a gafodd ddylanwad pellgyrhaeddol ar godi statws a'r bri ar y Gymraeg o fewn y Sir. Rhoddodd yr Ŵyl gyfle i tua 1,500 o blant a phobl ifanc Ceredigion gymryd rhan mewn amrywiol weithgareddau ar y maes. Yn rhan o'r Ŵyl fe sefydlodd y Cyngor Bentref Ceredigion er mwyn hyrwyddo'r Sir fel lle deniadol i fyw, dysgu, perthyn a llwyddo ynddi. Darparwyd cyfleoedd di-ri i fynychwyr brofi a mwynhau'r Gymraeg, drwy gynnal gofod penodol ar gyfer pob un o'r 4 thema; cegin arddangos gyda cogyddion gwadd o fwytai lleol yn arddangos; derbyniadau o ddi-ddordeb; ardal eistedd; maes chwarae; llwyfan digwyddiadau, ardal awyr agored a oedd yn cynnwys Carafán Sipsi (gyda stori dyddiol yn cael ei hadrodd), ynghyd â chytiau ar gyfer hyrwyddo busnesau lleol. Hyn oll, ar gyfer hyrwyddo Ceredigion fel sir sy'n gyfoethog o ddiwylliant a threftadaeth.

Un o lwyddiannau'r digwyddiad oedd gwaith ymgysylltu rhwng y Cyngor a phartneriaid eraill y Sir, er mwyn sicrhau bod isadeiledd cyfleustodau yn eu lle ac wedi eu profi ymhell cyn y digwyddiad. Dywed Heddlu Dyfed Powys: “Y gwaith partneriaeth gorau i ni ei brofi yn ystod Eisteddfod”. Mae'r gwaith hwn wedi cyfoethogi gwaith partneriaeth o fewn y Sir.

Cafwyd oddeutu 25,000 o ymwelwyr i Bentref Ceredigion, gyda'r niferoedd uchaf ar ddydd Mercher ac ar ddydd iau yr Ŵyl. Dyma ddyfyniad gan un ymwelydd, sy'n atgyfnerthu dymuniad y Cyngor i gynyddu'r cyfleoedd i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg:

Dyfyniad gan Ymwelydd i Bentref Ceredigion ar Faes Eisteddfod Genedlaethol Tregaron:

“Mae ein teulu yn dysgu siarad Cymraeg, gan ein bod wedi symud i Geredigion o Lerpwl. Nid oeddem yn siŵr a fyddem yn dod i'r Eisteddfod, gan ein bod wedi clywed na fyddem yn teimlo'n rhan o bethau, os nad oeddem yn gallu siarad Cymraeg. Rwyf mor falch ein bod wedi manteisio ar y cyfle i ddod i Dre garon. Cawsom groeso twymgalon ym Mhentref Ceredigion. Roedd y plant yn dwlu ar y gweithdy serameg, chwarae 'Connect Four' anferth, y cyfle i fod yn greadigol a hefyd y ffaith ein bod yn gallu cael cwpanaid o de neu ddiod oer. Roeddwn yn teimlo fod y cyngor wedi meddwl am y ffyrdd gorau i fod yn gynhwysol. Mae wedi ein gwneud hyd yn oed yn fwy awyddus i ddysgu Cymraeg. Diolch.”

Prif nod yr Eisteddfod yw dathlu diwylliant a'r iaith Gymraeg, ac yn sicr fe lwyddwyd i godi proffil y Gymraeg ar draws y Sir. Mewn gwirionedd bu'r Eisteddfod yn brosiect cymunedol am dair blynedd ac yna gŵyl ar y diwedd. Fe wnaeth y bwrlwm o godi arian cyn ymweliad yr Eisteddfod â Cheredigion sicrhau gwaddol bwysig hefyd. Cadarnhawyd bod y Sir wedi torri record, drwy godi cyfanswm o £463,671, a hynny drwy ymwneud cymunedol. Roedd yr Ŵyl a'r gweithgaredd cymunedol hyn yn cyfrannu at wireddu Strategaeth Iaith Ceredigion, a hynny drwy gryfhau safle'r Gymraeg mewn cymunedau ar draws y Sir. Yn arwain i fyny at wythnos yr Eisteddfod lanswyd prosiect 'Codi Hwyl y Cardis', lle gosodwyd her i ardaloedd dacluso a harddu ar gyfer croesawu'r Eisteddfod. Roedd y prosiect yn gyfleu euraidd i dynnu pawb o fewn y gymuned ynghyd; ac ar hyd a lled Ceredigion gwelwyd baneri a chreadigrwydd lliwgar yn harddu'r ardal, o'r ddraig goch yn Lledrod i'r Orsedd yn Llanddewi Brefi. Fe, wnaeth ymweliad yr Eisteddfod gynnig cyfleoedd arbennig i bontio rhwng y Gymuned Gymraeg a'r di-Gymraeg, drwy ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg, ac i ddenu dysgwyr i weithgareddau cyfrwng Gymraeg.

Yn ystod y cyfnod cyn yr Eisteddfod, aethpwyd ati i gasglu rhai o ddywediadau mwyaf amlwg Ceredigion; ac fe osodwyd rhain fel atyniadau deniadol o amgylch y maes. Bu'r dywediadau yn destun trafod gwych; a thrwy hyn rydym wedi sicrhau eu parhad ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. At hyn fe'i cyhoeddwyd yng nghylchgrawn Cleber y Cardi, a gafodd ei ddsbarthu yn eang ar draws holl ysgolion Ceredigion.

Mae'r gwaddol hwn yn parhau, wrth i Geredigion ddarparu rhagor o gyfleoedd ar gyfer siaradwyr newydd yr iaith Gymraeg. Agwedd bwysig arall oedd bod plant a phobl ifanc wedi cael cyfleoedd di-ri yn ystod yr wythnos i gymryd rhan mewn amrywiol ddigwyddiadau, ac roedd hyn yn ei dro yn denu rieni at weithgarwch yr Eisteddfod ynghyd ac at y Gymraeg; hyderwn y bydd y gwaddol hwn yn parhau.

Codwyd cofeb barhaol i nodi ymweliad yr Eisteddfod gan Gyngor Tref Tregaron; ers sawl blwyddyn bellach, mae'r Orsedd wedi defnyddio cerrig ffug er mwyn cynnal eu seremonïau ar faes yr Eisteddfod, sy'n golygu nad oes cerrig go iawn yn cael eu codi yn man lle mae'r brifwyl yn cael ei chynnal. Ond fe lwyddodd Cyngor Tref Tregaron i gael sêl bendith yr Orsedd i alw'r gofeb yn Gerrig yr Orsedd.

Yn dilyn ymweliad yr Eisteddfod mae nifer o brosiectau wedi'u cynnal; nifer o gorau newydd wedi dechrau; mae sawl busnes newydd wedi'i sefydlu; comisiynwyd Gwenllian Spikes i greu mainc sydd bellach wedi ei gosod yn barhaol yng Nghors Caron, ac mae prosiect Garth Newydd wedi ei sefydlu yn Llanbedr Pont Steffan; bydd y ganolfan hwn yn cael ei ddefnyddio i redeg Penwythnosau Cymraeg er mwyn codi hyder pobl i ddefnyddio'r iaith. Y bwriad hefyd yw cymdeithasu gyda siaradwyr iaith gyntaf, gan gyflwyno'r rhai sy'n newydd i'r iaith i'r diwylliant Gymraeg.

Yn dilyn ymweliad yr Eisteddfod, mae'r Cyngor yn dymuno parhau i gynnal rhai o'r digwyddiadau, er enghraifft cynnal Talwrn y Beirdd Ieuentid yn flynyddol; Seremoni Wobrwyo Camu Mlaen; defnyddio Theatr Felin-fach neu Proms Cerdd i ddarparu llwyfan ar gyfer perfformiad gan Ddisgyblion Anghenion Dysgu Ychwanegol; casglu ar gof a chadw cofnod o idiomau lleol a'u hyrwyddo'n eang, sefydlu cylchgrawn addysg Cleber y Cardi. Mae cynnal y digwyddiadau hyn yn hynod bwysig wrth gyfrannu tuag at hyfywedd yr iaith Gymraeg o fewn y Sir.

Bu'r Eisteddfod yn fuddsoddiad a wnaeth lwyddo i gyflwyno'r Gymraeg i gynulleidfa newydd yng Ngheredigion, a dyma ddull ardderchog o newid agweddau ynghyd ag annog pobl i fynd ati i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg ym mhob agwedd o'u bywyd. Yn syml, mae wedi dangos bod y Gymraeg yn iaith ddeinamig, naturiol a pherthnasol i drigolion Ceredigion.

Mae cais llwyddiannus i Gronfa Cynnal y Cardi wedi ei gymeradwyo, hyn er mwyn medru bwrw ati i greu Pecyn Croeso Ceredigion, mewn ymdrech i gymhathu mewnfudwyr. Bwriad y prosiect yw cynnal hyfywedd cymunedau trwy amlygu'r cyfleoedd sydd ar gael i gyfrannu a chefnogi'n lleol, ac i helpu personau i ddeall sut mae'r Gymraeg yn gweu i fewn i fywyd diwylliannol a chymdeithasol y Sir. Bydd y prosiect yn gynhwysol, gan ddwyn ynghyd siaradwyr Cymraeg, siaradwyr swil, dysgwyr y di-Gymraeg a'r rhain sy'n gwbl newydd i'r Gymraeg. Bydd y prosiect yn anelu at sicrhau perchnogaeth gan y gymuned, gan arfogi'r gymuned ei hunain i fynd i'r afael a'r heriau sy'n gysylltiedig a mewnfudwyr. Mae'r Grŵp Prosiect ar hyn o bryd yn dylunio Cerdyn Post a fydd yn cyfeirio personau at e-lyfr Croeso i Geredigion.

Nod Strategol 3: Sicrhau amodau cymdeithasol sy'n galluogi'r Gymraeg i ffynnu

Cyfrwng cymdeithasol yw iaith ac i iaith ffynnu mae angen i'r gymdeithas y mae'n gyfrwng mynegiant iddi hefyd ffynnu. Rhaid wrth fwrlwm ac egni a chreadigrwydd. Rhaid i gymunedau fod yn ddeniadol ac yn lefydd plerusus i fyw ynddyn nhw. Rhaid bod y boblogaeth yn gweld gwerth cymdeithasol ac economaidd i'w hiaith a bod yn barod i'w dathlu.

Un o'r prif heriau i Geredigion yw sicrhau bod y boblogaeth iau a chenedlaethau'r dyfodol yng Ngheredigion yn cael cychwyn da i'w bywydau fel oedolion. Mae'r Cyngor yn dymuno i Geredigion fod yn lle deniadol sy'n llawn cyfleoedd i bobl ifanc aros a datblygu eu gyrfa.

Y tuedd yng Ngheredigion yw bod nifer cynyddol o bobl ifanc Cymraeg eu hiaith yn allfudo o'r Sir yn dilyn derbyn eu haddysg ffurfiol, a hynny ar gyfer cyfleoedd gyrfa, cyfleoedd cymdeithasol a chyflogau uwch. Mae mwy a mwy o sefydliadau ar draws Cymru yn chwilio am siaradwyr Cymraeg, ac rydym yn colli ein pwll talent leol. Mae hyn yn cael effaith ar ddiboblogi siaradwyr Cymraeg mewn cymunedau cefn gwlad yng Ngheredigion. Mae pobl ifanc heddiw yn hanfodol ar gyfer llenwi rolau allweddol yn y gymuned ar gyfer yfory.

Mae ymyriadau eisoes ar droed i wrthdroi'r duedd hon. Mae Strategaeth Economaidd Ceredigion (2020-35) yn amlinellu'r camau y mae'n rhaid eu cymryd er mwyn mynd i'r afael â'r heriau allweddol; drwy ganolbwyntio ar ddatblygu'r economi leol i greu gwell cyfleoedd gwaith a denu swyddi sy'n talu'n well; ynghyd â buddsoddiad a chynlluniau i wella cysylltedd, yn gorfforol ac yn ddigidol.

Gellir darllen Strategaeth Economi Ceredigion yn llawn drwy ddilyn y ddolen:

[Rhoi Hwb i Economi Ceredigion - Cyngor Sir Ceredigion](#)

Mae'r Strategaeth yn cydnabod pwysigrwydd y Gymraeg, "Egwyddor sylfaenol bwysig arall yw'r angen i ddiogelu a gwella ein hunigrywedd a'n hunaniaeth ddiwylliannol, a helpu i roi hwb i gydnerthedd a thwf y Gymraeg."

Yn ei hanfod, mae gosod cyd-destun Strategaeth yr Economi ochr yn ochr a'r Strategaeth Iaith yn cael ei gyflawni wrth sicrhau bod gan y rhai sy'n siarad Cymraeg yr hyder, y sgiliau a'r cyfleoedd i ddatblygu busnesau, i weithio mewn swyddi o werth uwch, ac i weld Ceredigion fel lle ffyniannus ac egniol i fyw a gweithio ynddo.

Roedd gweithredu rhaglen Arfor 1 yn rhannol gyfrannu tuag at greu mwy o swyddi a swyddi gwell er mwyn atal yr allfudo a'r golled gysylltiedig o siaradwyr Cymraeg o'r ardal. Nod rhaglen Arfor 1 oedd datblygu ymyriadau economaidd, a fyddai'n cael effaith gadarnhaol ar nifer y siaradwyr Cymraeg a hyfywedd yr iaith Gymraeg. Mae rhaglen Arfor 1 wedi treialu cynlluniau cymorth busnes ar raddfa fach yn llwyddiannus ac wedi dangos bod ganddynt y potensial i gynyddu defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle, i greu amodau ffafriol ar gyfer datblygu gallu a gwasanaethau ymhellach, yn ogystal â chynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg o fewn y gymuned fusnes.

Yn ôl cwmni ymchwil Wavehill, a fu'n gyfrifol am werthuso prosiect Arfor: *“Mae'r rhaglen wedi cael yr effaith fwyaf gweladwy ac uniongyrchol trwy grantiau busnes uniongyrchol i gwmnïau bach a meicro yn yr ardal. Nododd y busnesau hyn yn aml pa mor anodd oedd cyrchu ffynonellau cyllid, buddsoddiad a chyfalaf amgen. Yn yr ystyr hwn, mae'r grantiau wedi bod yn arbennig o werthfawr i'r busnesau hyn ac wedi galluogi ehangu ac arallgyfeirio..... Wrth sicrhau'r effaith economaidd hon, mae'r grantiau uniongyrchol hefyd wedi ymgorffori cynlluniau i ddatblygu gallu iaith yn y cynlluniau busnes ar gyfer y blynyddoedd i ddod.”*

Mae cynllun Arfor yng Ngheredigion wedi cefnogi 31 o geisiadau gyda'r prif amcan o hybu defnydd yr iaith Gymraeg mewn busnes, yn eu tro mae'r busnesau hyn wedi creu 61.7 o swyddi ynghyd â diogelu 40.5 o swyddi cyfwerth ag amser llawn, refeniw cynyddol, a chyda'r rhain yn gwmnïau lleol, maent yn fwy tebygol o ailgylchu'r refeniw yn lleol. Mae'r Cyngor yn ddiolchgar bod Llywodraeth Cymru wedi cadarnhau y bydd cyllid pellach ar gyfer ail wedd Arfor hyd at ddiwedd Mawrth 2025; ac ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn gweithio i roi trefniadau yn eu lle.

Mae sicrhau cartrefi fforddiadwy hefyd yn cael dylanwad ar benderfyniad pobl ifanc i aros neu adael y Sir. Mae sicrhau stoc o dai addas a fforddiadwy yng Ngheredigion yn flaenoriaeth. Mae'r twf yn y galw a'r stoc gyfyngedig wedi cadw prisiau tai a rhent yn uchel yn y sir. Er ei bod yn wir bod fforddiadwyedd tai yn effeithio ar bob awdurdod lleol yng Nghymru, mae'r broblem yn arbennig o ddwys yng Ngheredigion oherwydd y galw uchel cyson a welir, y stoc gyfyngedig a'r enillion sy'n is na swm cyfartalog yr enillion a welir yn y wlad. Yn ôl adroddiad yn y Cambrian News (21/03/2023), Ceredigion yw'r pedwerydd lle drytaf yng Nghymru i brynu tŷ yng Nghymru. O ran Mynegai Prisiau Tai Cymru, mae'r prisiau tai cyfartalog yng Ngheredigion ar hyn o bryd yn £284,813, sydd 8.6 % yn uwch nag yr oedd y flwyddyn flaenorol.

Cyfeirnod:

- [Gwynedd sees drop in house prices - with Ceredigion the fourth most expensive place in Wales to buy a house | cambrian-news.co.uk](https://www.cambrian-news.co.uk/news/gwynedd-sees-drop-in-house-prices-with-eredigion-the-fourth-most-expensive-place-in-wales-to-buy-a-house)
- [Welsh House Price Index | Wales House Price Index \(principality.co.uk\)](https://www.principality.co.uk/wales-house-price-index)

Er mwyn mynd i'r afael â rhai o'r materion hyn cyflwynwyd papur at sylw Cabinet (22 Chwefror 2022) a'r Cyngor (3 Mawrth 2022) ynghylch: Tai Cymunedol, gyda'r bwriad o gefnogi pobl leol i gael mynediad at dai drwy fodel Ecwiti a Rennir. Sefydlwyd grŵp Tasg a Gorffen er mwyn edrych ar weithredu hyn ynghyd ag ystod o opsiynau tai eraill, mae'r gwaith hwn yn mynd rhagddo.

Mae saib yn y broses adolygu'r Cynllun Datblygu Lleol, oherwydd Pandemig Covid-19 ac oherwydd bod y mater ffosffad heb ei ddatrys. Fodd bynnag lluniwyd Papur Pwnc ar yr Iaith Gymraeg sy'n amlinellu bod y sir gyfan yn cael ei dosbarthu'n ieithyddol sensitif, a bod felly angen cynnal asesiad effaith wrth unrhyw gynigion datblygu, oherwydd eu potensial i effeithio ar ddefnydd yr iaith Gymraeg yn yr ardal honno.

Fodd bynnag, mae'r camau uchod yn uchelgeisiau mwy hirdymor, ac nid oes modd eu datrys yn ystod oes 5 mlynedd y Strategaeth Iaith gyfredol, bydd angen eu cynnwys yn y Strategaeth nesaf a'u monitro dros ddegawdau yn hytrach na blynyddoedd.

Mae'r Cyngor fel un o brif gyflogwyr y Sir, yn ymwybodol o'i ddyletswydd i gynllunio'r gweithlu, ac i sicrhau bod hawliau siaradwyr Cymraeg yn cael eu bodloni wrth ddarparu gwasanaethau yng Ngheredigion. Mae'r Cyngor yn anelu at sicrhau bod ganddo ddigon o weithwyr sy'n gymwys o ran siarad ac ysgrifennu Cymraeg. Gwenir hyn drwy asesu pob swydd newydd neu wag ar gyfer y sgiliau iaith Gymraeg sydd eu hangen er mwyn medru cyflawni'r swydd. Mae'r Cyngor wedi llwyddo dros oes y Strategaeth i gynnal y nifer o staff sy'n medru'r Gymraeg, ac mae'r niferoedd sy'n rhugl yn parhau fel y cohort uchaf o siaradwyr Cymraeg.

Mae technoleg wedi gweddnewid y ffordd rydym yn byw, ac mae'n bosibl y bydd y newidiadau'n digwydd yn gyflymach fyth yn y dyfodol. Mae Cymraeg 2050, strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg, yn cydnabod bod newidiadau o'r fath yn creu heriau i'r Gymraeg; ond maent hefyd yn dod â chyfleoedd i'n rhan. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi 'Cynllun Gweithredu Technoleg Cymraeg' [WG34015 \(llyw.cymru\)](#) er mwyn arwain y gwaith i sicrhau bod technoleg yn hwyluso cyfleoedd i weithio ac i ddarparu gwasanaethau yn y Gymraeg. Mae Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth y Cyngor yn sicrhau bod unrhyw feddalwedd sy'n cael ei datblygu'n fewnol yn medru gweithio yn y Saesneg a'r Gymraeg ar yr un pryd; ac os oes angen pwrcasu meddalwedd digidol yn allanol sicheir bod y darparwr yn glynu at y polisi dwyieithog hwn.

Yn naturiol, mae'r cynnydd yn ystod 2020-22 wedi bod yn gyfyngedig mewn nifer o feysydd oherwydd effaith Covid-19, wrth i bobl ganolbwytio ar addasu i fodolau newydd o ddarparu gwasanaethau. Fodd bynnag, wrth adrodd ar gyflawniad y Strategaeth Iaith rydym yn gweld bod Ceredigion yn parhau i fod yn gyfoethog a byrlymus o ran gweithgareddau cymunedol cyfrwng Cymraeg; fodd bynnag mae'n allweddol bod cynllunio ieithyddol bwriadus yn digwydd, er mwyn uchafu statws yr iaith, a chryfhau ei defnydd; hyn fel bod mwy o drigolion Ceredigion yn gweld gwerth o fedru siarad Cymraeg a'i defnyddio yn ddyddiol yn eu bywydau bob dydd.

ADRAN 4

Yn yr adran hon rydym yn archwilio pa mor lwyddiannus bu'r Strategaeth Iaith yn ei nod i ddenu mwy o siaradwyr Cymraeg o fewn y Sir. Gwneir hyn drwy gynnal dadansoddiad manwl o'r data sydd ar gael yn genedlaethol ac yn lleol ar gyfer mesur nifer siaradwyr Cymraeg.

Targedau a Mesurau Perfformiad.

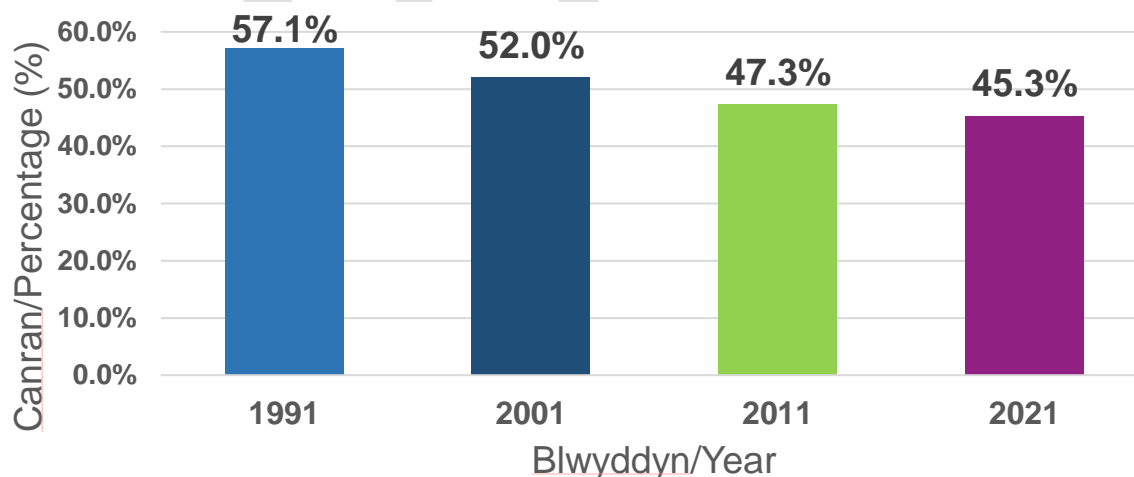
Mae'n ofynnol bod Strategaeth Iaith pob Cyngor Sir (Safon 145) yn cynnwys targed: *Gosod targed (yn nhermau canran y siaradwyr yn eu hardal) ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr ardal erbyn diwedd y cyfnod o 5 mlynedd dan sylw.*

Gosododd Strategaeth Iaith Ceredigion y targed i gynyddu canran siaradwyr Cymraeg yng Ngheredigion i 48.5%, sef rhyw 1,500 yn fwy o siaradwyr Cymraeg erbyn 2023. Roedd y targed hwn yn seiliedig ar alluoedd iaith Gymraeg disgwylidig y boblogaeth erbyn 2023 a nifer y siaradwyr Cymraeg sy'n gadael addysg cyfrwng Cymraeg.

Yn ôl Comisiynydd y Gymraeg y Cyfrifiad yw'r brif ffynhonnell ddata am y Gymraeg yng Nghymru, a chaiff ei ddefnyddio gan Lywodraeth Cymru i asesu cynnydd yn erbyn y targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2021.

Rhyddhawyd data Cyfrifiad 2021 ar y 6ed o Ragfyr 2022, ac mae hwnnw yn adrodd bod y niferoedd o siaradwyr Cymraeg wedi gostwng ar draws Cymru o 19% i 18%; ac fe welodd Ceredigion hefyd ostyngiad sef -2.0 pwynt canran neu 3,286 yn llai o siaradwyr Cymraeg. Yn unol â data y Cyfrifiad dros y degawdau gostwng fu nifer y siaradwyr Cymraeg yng Ngheredigion, gweler y tabl isod.

Ffigur *: Y canran o siaradwyr Cymraeg yng Ngheredigion 1991 - 2021.

Swyddog Ystadegau Gwladol, 1991, 2001, 2011 a 2021.

Source: Office for National Statistics, 1991, 2021, 2011 and 2021.

Fodd bynnag, mae angen pwylllo wrth ddehongli'r data, ac edrych ar y darlun yn ehangach; er enghraifft cofnodwyd canlyniadau'r Cyfrifiad ar adeg pan welwyd gostyngiad ym mhoblogaeth Ceredigion, ac hefyd yn ystod cyfnod pandemig Covid. Mae arolygon eraill yn bodoli ynghylch y Gymraeg, ac mae'r canlyniadau hyn yn llawer mwy calonogol ar gyfer Ceredigion. Byddwn yn trafod y canlyniadau hynny isod.

Mae'n bwysig nodi bod gan Lywodraeth Cymru nifer o ddulliau gwahanol o fesur nifer y siaradwyr Cymraeg; ac yn anorfod mae'r dulliau hyn yn gwahaniaethu wrth gyflwyno eu data. Mae hyn yn creu sefyllfa eithaf cymhleth, ac yn atgyfnerthu pa mor anodd yw hi i fesur defnydd iaith mewn gwirionedd. Dywedodd Llywodraeth Cymru y byddan nhw'n archwilio data'r cyfrifiad yn ofalus a'i fod yn "un o lawer o ddarnau pwysig o ddata a ddefnyddir i ystyried pa newidiadau sydd angen eu gwneud yn y dyfodol i sicrhau bod ein hiaith yn ffynnu". Mae'r prif weinidog wedi ysgrifennu at y Swyddfa Ystadegau Gwladol "i ofyn iddynt archwilio sut a pham mae gwahanol arolygon am y Gymraeg yn cynhyrchu canlyniadau gwahanol".

Mae Comisiynydd y Gymraeg wedi cyhoeddi Dogfen Gyngor ar Asesu Cyrhaeddiad y Strategaethau 5 mlynedd Awdurdodau Lleol; yn y ddogfen nodwyd, mater i'r sefydliadau eu hunain yw mesur cynnydd yn erbyn eu targedau, fodd bynnag mae'r ddogfen yn darparu gwybodaeth gyfredol am fethodoleg a ffynonellau data y gellid eu defnyddio er mwyn asesu i ba raddau mae'r Strategaeth wedi llwyddo i gyrraedd y targedau a osodwyd. Rydym yn trafod y ffynonellau data hyn isod.

Prif ffynonellau data'r Cyngor yn fewnol o ran nifer y siaradwyr Cymraeg yw ei ddata **addysg**, ynghyd â data'r **gweithlu**, sy'n caniatáu i'r Cyngor edrych ar unrhyw dueddiadau. Ceir dadansoddiad o'r data hwn hefyd.

Data Cyfrifiad 2021

Mae angen gofal wrth ddehongli data'r Cyfrifiad gan fod y darlun yn un cymhleth; mae iaith yn rhywbeth mwy na dull o gyfathrebu mae'n rhan o wead pobl a'u hymwneud â'u gilydd. Dywedodd Dr Rhian Hodges, Uwch-ddarlithydd Cymdeithaseg ym Mhrifysgol Bangor yn ei chyfweiliad gyda BBC Radio Cymru 9 Rhagfyr 2022:

"Mae'r Cyfrifiad yn werthfawr i roi rhyw fath o snapshot i ni o beth sy'n digwydd ond ar yr un pryd mae'n bwysig i edrych ar elfennau fel hyder, rhuglder a theimladau o ddefnydd iaith ac o ran perthyn i'r Gymraeg hefyd."

Dywedodd Gweinidog y Gymraeg ac Addysg, Jeremy Miles wrth ddehongli data'r Cyfrifiad 6 Rhagfyr 2022:

"Rwyf wedi sôn yn aml bod y Gymraeg yn fwy na just rhywbeth rwy'n ei siarad - mae'n rhywbeth rwy'n ei deimlo. Ac rwy'n teimlo bod mwy a mwy o bobl yn teimlo bod y Gymraeg yn perthyn iddyn nhw. Y gamp yw troi'r teimladau hynny'n ddefnydd iaith."

Roedd cwestiwn Cyfrifiad 2021 yn gofyn i bobl asesu eu gallu i wneud y canlynol:

- Deall Cymraeg llafar
- Siarad Cymraeg
- Darllen Cymraeg
- Ysgrifennu'r Gymraeg

Nid yw data'r Cyfrifiad yn mesur y gwahanol lefelau o hyder wrth ddefnyddio'r iaith nac amlder defnyddio'r Gymraeg, nad ychwaith unrhyw deimladau o ran perthyn i'r Gymraeg. Mae'r wybodaeth am sgiliau Cymraeg yn y cyfrifiad yn seiliedig ar hunanasesiad person o'u gallu. Nid oedd cyfle felly i siaradwyr Cymraeg esbonio eu teimladau tuag at y Gymraeg. Mae'n bosib iawn bod mwy yn medru siarad rhywfaint o Gymraeg, ond wrth hunan asesu eu sgiliau yn y Gymraeg, roeddent yn teimlo'n swil ac yn ddihyder i nodi hynny. Mewn rhai achosion, yn enwedig i blant, roedd gallu Cymraeg yn cael ei gofnodi gan berson arall, er enghraifft, rhiant neu warchodwr.

At hyn mae'n bwysig nodi wrth ystyried y ffigurau hyn bod Cyfrifiad 2021 wedi cael ei gynnal yn ystod pandemig COVID-19 (21 Mawrth 2021). Roedd hyn yn dilyn cyfnodau clo, dysgu o bell i blant, ac roedd llawer o bobl yn gweithio gartref. Nid yw'n hysbys sut y gallai'r pandemig fod wedi effeithio ar ymateb pobl i'r cwestiwn yng nghylch eu gallu yn y Gymraeg (neu eu canfyddiad ynghylch sgiliau Cymraeg pobl eraill).

Data Cyfrifiad 2021: Canlyniadau Ceredigion

Canran y preswylwyr arferol tair oed a throsodd Cymru a Ceredigion: Cyfrifiad 2011 a Chyfrifiad 2021

	Cyfrifiad 2011		Cyfrifiad 2021		Gwahaniaeth pwynt canran
Cymru	562,016	19.0%	538,300	17.8%	-1.2
Ceredigion	34,964	47.3%	31,678	45.3%	-2.0

- Ar Ddiwrnod y Cyfrifiad (21 o Fawrth 2021), fe wnaeth 45.3 % (31,678) o drigolion arferol Ceredigion, a oedd yn dair oed neu'n hŷn adrodd eu bod yn gallu siarad Cymraeg. Mae hyn yn ostyngiad o 3,286 o bobl ers 2011, neu gostyngiad o 2.0 pwynt canran ers 2011.
- Ceredigion welodd y gostyngiad pumed mwyaf yng nghanran y siaradwyr Cymraeg rhwng 2011 a 2021 (2.0 pwynt canran). Gwelwyd y dirywiad mwyaf yn:
 - Sir Gaerfyrddin (4.1 pwynt canran),
 - Powys (2.1 pwynt canran)
 - Sir Ddinbych (2.1 pwynt canran).
 - Sir Benfro (2.1 pwynt canran)

Y prif ffactorau a gyfrannodd at y gostyngiad cyffredinol yng nghanran y bobl a nododd eu bod yn medru'r Gymraeg yng Ngheredigion rhwng 2011 a 2021 oedd:

- Cofnodwyd y canlyniadau hyn ar adeg pan welwyd gostyngiad ym mhoblogaeth Ceredigion. Poblogaeth Ceredigion wedi gostwng o **75,900 yn 2011** i **71,500 erbyn 2021**, sef -4,400 yn llai o bobl yn byw yn y Sir.
- gostyngiad mewn plant a phobl ifanc rhwng 3 a 15 oed a nododd eu bod yn medru'r Gymraeg (gostyngiad o 6.6 pwynt canran)
- gostyngiad yn y grŵp oedran pobl 65+ a nododd eu bod yn medru'r Gymraeg (gostyngiad o 6.5 pwynt canran)

Fodd bynnag ynghanol y penawdau negyddol sydd i'w ganfod yn y cyfrifiad, mae ambell lygedyn o oleuni a chanlyniad i'w groesawu.

- Gwelwyd cynnydd o ran canrannau yn y grŵp oedran 16 -19 oed, o 40.9% yn 2011 i 46.9% yn 2021
- Gwelwyd cynnydd o ran canrannau (er yn fychan) yn y grŵp oedran 20-44 oed, o 41.7% yn 2011 i 43.1% yn 2021.
- Ceir y nifer uchaf o siaradwyr Cymraeg yn y cohort oedran 20-44 oed, sy'n ystadegyn pwysig ar gyfer y Strategaeth Iaith nesaf.

- Parhaodd Ceredigion fel yr awdurdod lleol gyda'r drydedd gyfran fwyaf o siaradwyr Cymraeg 3 oed a throsodd yn genedlaethol (45.3% o drigolion), y tu ôl i Wynedd (64.4% o drigolion) ac Ynys Môn (55.8%).
- Mae Ceredigion yn parhau i gael ei ystyried fel un o gadarnleoedd y Gymraeg, ac mae'n Sir allweddol o ran cynllunio twf a ffyniant yr iaith. Cymdogaethau Cymraeg a dwyieithog yw sail ei diwylliant a'i bywyd beunyddiol. Caiff yr iaith Gymraeg ei defnyddio yn helaeth yn y gweithle, mewn addysg ac yn y cartref. Mae'r iaith hefyd yn rhan hanfodol o gymunedau lleol, mudiadau, clybiau a chymdeithasau'r sir.

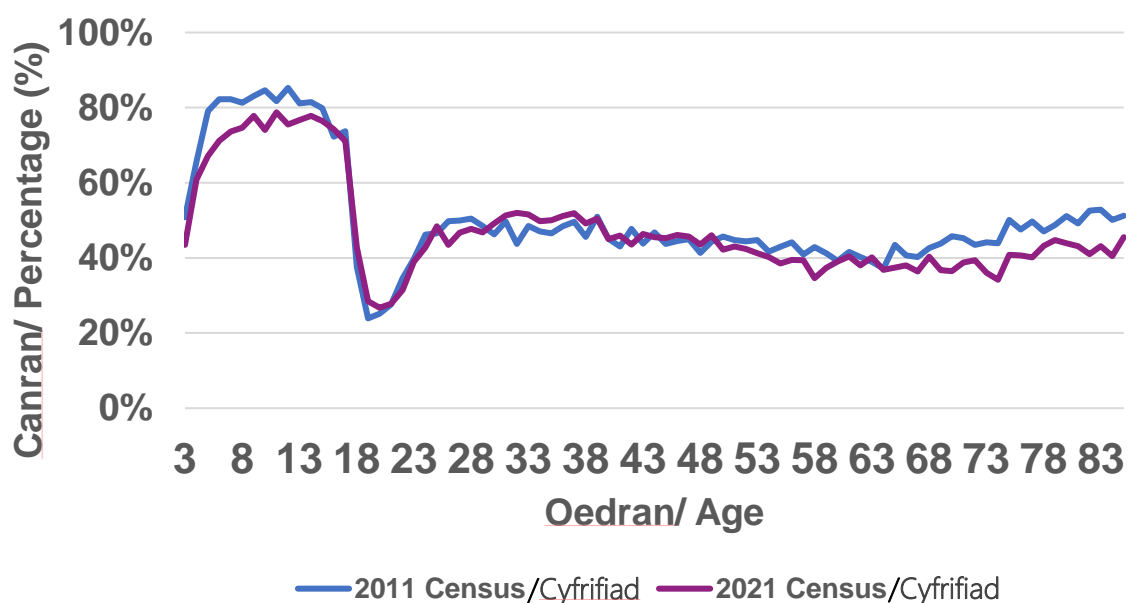
Ffigur *: Y canran o siaradwyr Cymraeg yn ôl grwpiau oedran yng Ngheredigion.

	3 – 15 mlwydd oed / years	16-64 mlwydd oed / years	65+ mlwydd oed / years	Pawb dros 3 mlwydd oed / Everyone over 3 years
2011	78.4% (7,175)	41.9% (20,503)	46.4% (7,286)	47.3% (34,964)
2021	71.8% (6,123)	42.4% (18,219)	39.9% (7,347)	45.3% (31,678)
Gwahaniaeth / Difference	-6.6 pwynt canran / percentage points (-1,052)	+0.5 pwynt canran / percentage points (-2,284)	-6.5 pwynt canran / percentage points (+61)	-2.0 pwynt canran / percentage points (-3,286)

Ffynhonnell: Swyddog Ystadegau Gwladol, 2011 a 2021.

Source: Office for National Statistics, 2011 and 2021.

Ffigur *: Y canran o siaradwyr Cymraeg yn ôl oedran yng Ngheredigion.

Nodyn ar gynnwys Myfyrwyr fel rhan o ddata Ceredigion:

Cynhaliwyd Cyfrifiad adeg tymor colegau a phrifysgolion. Mae'r boblogaeth myfyrwyr yn un arwyddocaol yng Ngheredigion, gyda thua 6,500 - 8,050 yn arferol (HESA, 2021 a YSG, Cyfrifiad 2021).

Fel mewn cyfrifiadau blaenorol, cyfrwyd y myfyrwyr yn eu cyfeiriad tymor arferol i helpu i ddarparu mesur cywir o'r boblogaeth breswyl arferol. Yng ngoleuni'r pandemig, cyfyngiadau'r cyfnod clo, a'r ffaith nad oedd llawer o fyfyrwyr yn eu cyfeiriad tymor efallai, aeth y Swyddfa Ystadegau Gwladol ati i adolygu a gwella'r canllawiau i fyfyrwyr ar sut y dylent gwblhau'r cyfrifiad. Sefydlodd y Swyddfa Ystadegau Gwladol hefyd ddulliau o amcangyfrif ac addasu ar gyfer diffyg ymateb myfyrwyr neu eu gorgyfrif.

Y Gymraeg yng Nghymru (Cyfrifiad 2021) Llywodraeth Cymru 6ed Rhagfyr 2022.

Mae'n rhaid cofio taw un ffynhonnell data yw'r Cyfrifiad, a mater goddrychol, yn aml, yw ateb holiaduron. Mae dogfen ganllaw Comisiynydd y Gymraeg ar asesu cyflawniad y strategaethau 5 mlynedd yn ein cyfeirio at ddulliau eraill o olrhain patrymau neu dueddiadau a allai roi cipolwg defnyddiol ar gyflawniad Strategaeth Iaith Ceredigion. I ddarllen cyngor Comisiynydd y Gymraeg yn llawn, dilynwch y ddolen:

[20210407-dg-c-cyngor-ar-asesu-cyrhaeddiad-y-strategaethau-hybu.pdf](https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Welsh-Language/Annual-Population-Survey-Welsh-Language)
(comisiynyddygyymraeg.cymru)

Pa dystiolaeth arall sydd ar gael?

Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth

<https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Welsh-Language/Annual-Population-Survey-Welsh-Language>

Yn ôl dogfen ganllaw Comisiynydd y Gymraeg mae Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth yn darparu canlyniadau am nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg bob chwarter blwyddyn. Mae'r arolwg yn darparu data defnyddiol ar lefel cyngor sir er mwyn edrych ar dueddiadau'r Gymraeg rhwng cyfrifiadau, ond ni ddylai canlyniadau'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth gael eu defnyddio i fesur cynnydd tuag at y targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg.

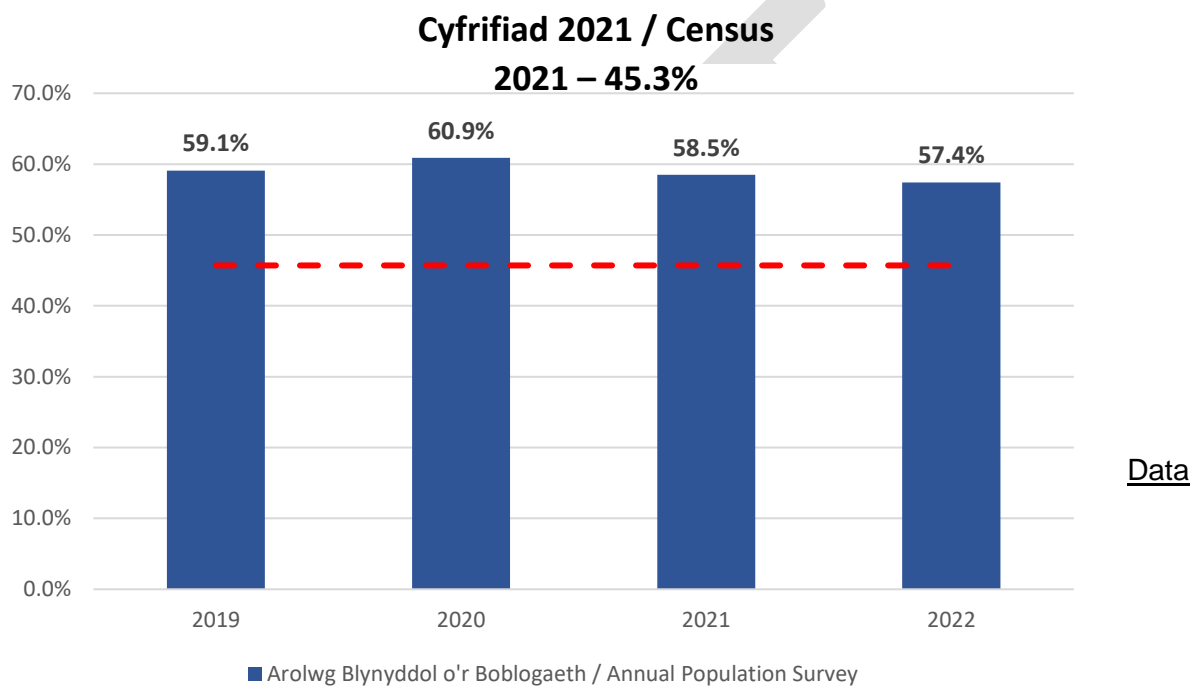
Mae'r arolwg hwn hefyd yn darparu canlyniadau yn ôl grwpiau oedran eang. Er nad yw Llywodraeth Cymru yn ystyried ei ganlyniadau mor ddibynadwy a rhai'r Cyfrifiad er mwyn cyfri siaradwyr, y fantais o'i ddefnyddio yw ei fod yn cynhyrchu canlyniadau yn amlach.

Yn hanesyddol, mae amcangyfrifon yr Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth o ran gallu pobl yn y Gymraeg yn uwch na'r rhai a gynhyrchir gan y Cyfrifiad. Yn ôl yr arolwg hwn yn 2022 roedd **57.45%** yn medru siarad Cymraeg yng Ngheredigion, hyn o gymharu â 45.3% sydd wedi ei gofnodi yn y Cyfrifiad 2021.

Nifer Siaradwyr Cymraeg:	
Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth 2022	Cyfrifiad 2021
57.45%	45.3%

Mae gwybodaeth ac astudiaethau pellach ynghylch yr iaith Gymraeg yn Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth yn dynodi bod canran y siaradwyr Cymraeg yng Ngheredigion wedi bod yn codi. Er enghraifft, datgelodd yr Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth bod 52.7% o boblogaeth Ceredigion yn medru siarad Cymraeg yn 2014, a gwelwyd hwn yn codi i 60.9% erbyn 2020. Fel y gwelwn yn y graff isod, yn ôl y data yma mae'r lefelau siarad Cymraeg wedi disgyn ychydig yn 2021 a 2022, gall hyn fod oherwydd bod poblogaeth Ceredigion wedi gostwng yn y blynyddoedd diwethaf. Ond mae'n rhaid nodi bod lefelau'r siaradwyr Cymraeg dal i fod yn uwch na'r canran a welwyd yng Nghyfrifiad 2021. Er mae data'r Cyfrifiad ydy'r data mwyaf gwyddonol a dibynadwy, dim ond bod 10 mlynedd mae'r Cyfrifiad yn cael i'w cynnal, felly mae'n bwysig i edrych ar ddata gwahanol hefyd.

Ffigur *: Canran o siaradwyr Cymraeg yn ôl yr Arolwg Blynyddol o'r boblogaeth a'r Cyfrifiad 2021

Ffynhonnell: Swyddog Ystadegau Gwladol, 2021

Source: Office for National Statistics, 2021.

Arolwg Cenedlaethol Cymru

<https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/National-Survey-for-Wales/Culture-and-Welsh-Language>

Dangosydd arall yw Arolwg Cenedlaethol Cymru sy'n casglu gwybodaeth am allu oedolion 16 oed a throsodd i siarad Cymraeg, yn ogystal â'u rhuglder a pha mor aml y maent yn siarad iaith. Yn yr un modd â'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, mae amcangyfrifon yr Arolwg Cenedlaethol o nifer y siaradwyr Cymraeg yn uwch yn hanesyddol na'r rhai a gynhyrchir gan y cyfrifiad.

Caiff y data hwn ei ddefnyddio hefyd fel ffynhonnell ar gyfer dangosydd cenedlaethol 36 Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, sef 'Canran y bobl sy'n siarad Cymraeg yn feunyddiol ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg (ar gyfer oedolion 16 oed neu hŷn).

Arolwg Cenedlaethol Cymru			
Blwyddyn		% oedolion sy'n siarad Cymraeg	% yr oedolion sydd â rhywfaint o allu i siarad Cymraeg
2016-17	Cymru	20%	9%
	Ceredigion	49%	6%
2017-18	Cymru	19%	12%
	Ceredigion	44%	16%
2018-19	Cymru	18%	15%
	Ceredigion	42%	18%
2019-20	Cymru	16%	8%
	Ceredigion	40%	16%
2021-22	Cymru	19%	17%
	Ceredigion	41%	19%

Yn yr Arolwg hwn (2021-22), pan ofynnwyd i bobl yng Ngheredigion a oeddent yn gallu siarad Cymraeg, roedd 41% wedi ateb 'ydw', gyda 19% arall wedi ateb 'nac ydw', ond rwy'n gallu siarad rhywfaint o Gymraeg. Ymddengys o'r data hwn bod cynnydd yn y niferoedd sydd â rhywfaint o Gymraeg (9%: 2016-17: 19% 2021-22). Yn ôl yr arolwg hwn dyma'r fffactorau sy'n gysylltiedig â siarad Cymraeg bob dydd, a gallu siarad mwy na dim ond ychydig o eiriau:

- Plant yn byw ar yr aelwyd
- Teimlo bod pobl yn y gymuned leol yn trin ei gilydd â pharch ac ystyriaeth
- Lefel uchel o gymwysterau addysg
- Bod yn gyflogedig
- Byw mewn ardal wledig
- Byw yng Ngwynedd, yn Ynys Môn neu yng Ngheredigion
- Ymdeimlad o berthyn i'r gymuned leol.

Nododd 35% o'r oedolion sy'n siarad Cymraeg eu bod yn debygol o siarad Cymraeg bob dydd.

Arolygon Defnydd Iaith

[:https://llyw.cymru/arolwg-defnydd-iaith](https://llyw.cymru/arolwg-defnydd-iaith)

Nid yw arolygon defnydd iaith yn casglu gwybodaeth am nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg. Maent yn casglu gwybodaeth fanylach am ruglder siaradwyr Cymraeg, a'u defnydd o'r iaith mewn amrywiaeth o leoliadau yn eu bywydau bob dydd.

Fel arfer, caiff yr arolygon hyn eu cynnal bob 5–10 mlynedd (1992, 2004–06, 2013–15, 2019–21), a gallant ddarparu data ar lefel cyngor sir fel arfer. Effaith COVID-19 Yn anffodus, bu'n rhaid dirwyn Arolwg Defnydd Iaith 2019–21 i ben yn gynnar oherwydd pandemig y coronafeirws.

Dangosodd yr arolwg defnydd iaith blaenorol, yn 2013-15 bod crynodiad uchaf y siaradwyr Cymraeg sydd yn siarad yr iaith bob dydd yn ardaloedd awdurdodau lleol yng ngorllewin Cymru, gyda'r crynodiad ar ei uchaf yng Ngwynedd, Ynys Môn, Ceredigion a Sir Gaerfyrddin. Yn yr ardaloedd hyn y ceir y canrannau uchaf o siaradwyr Cymraeg felly mae'n debyg eu bod yn cynnig mwy o gyfleoedd i siaradwyr Cymraeg ddefnyddio'r iaith yn aml.

Data Trosglwyddo iaith

Mae sicrhau bod siaradwyr Cymraeg yn trosglwyddo iaith o un genhedlaeth i'r llall ynghyd â sicrhau cyfleoedd i gymdeithasoli plant i ddefnyddio'r iaith o fewn eu cymdogaeth leol yn hanfodol i barhad y Gymraeg. Mae cyfrifo cyfraddau trosglwyddo iaith yn broblematic heb ymchwil manwl. Comisiynwyd darn o waith gan Lywodraeth Cymru yn 2015 a oedd yn edrych ar ffigyrau o dablau'r Cyfrifiad ynghylch gallu plant 3-4 oed i siarad Cymraeg a hynny yn ôl natur ieithyddol y teulu. Bydd rhaid aros i weld os bydd ymchwil o'r math hwn yn cael ei ddatblygu ar gyfer Cyfrifiad 2021.

Byddwn yn sicr o barhau i gydweithio gyda'm partneriaid yn yr Uned Gofal Plant a gyda Mudiad Meithrin i sicrhau codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd trosglwyddiad iaith o fewn aelwydydd yn ystod oes y Strategaeth Iaith nesaf.

Data Gwasanaeth Addysg Cyngor Sir Ceredigion

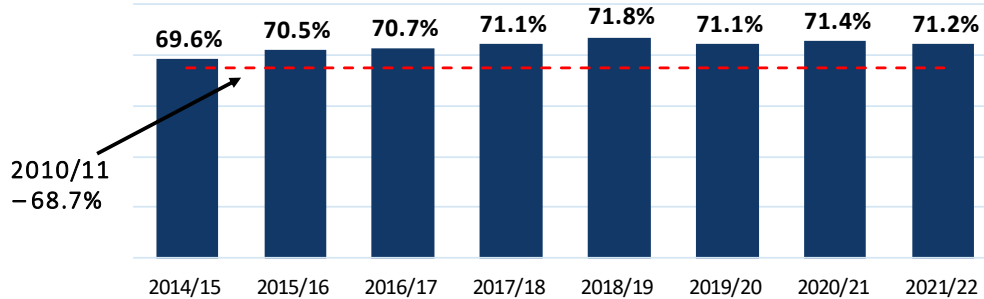
Mae'r Gymraeg yn rhan ganolog o addysg yng Ngheredigion – mae 37 o'r 43 ysgol yn y Sir yn rhai cyfrwng Cymraeg neu'n ddwyieithog. Yn ddiweddar fe gyflawnwyd gwaith yn llwyddiannus ar gyfer newid categori ieithyddol ysgolion Ceredigion, yn dilyn argymhellion gan Lywodraeth Cymru.

Mae nifer y disgyblion ym mlynnyddoedd 1 i 11 sy'n cael eu haddysgu yn y Gymraeg fel iaith gyntaf wedi cynyddu dros y blynnyddoedd diwethaf, gan gyrraedd nifer uchaf o 5,483 yn 2018/19, mae'r ffaith bod y niferoedd fymryn yn is yn 2020/21 yn adlewyrchu'r nifer llai o ddisgyblion yn y blynnyddoedd hynny.

Plentyndod / Childhood

% y disgyblion a astudiodd y Gymraeg fel iaith gyntaf mewn ysgolion cynradd, canol ac uwchradd ym mlynnyddoedd 1-11
 % of pupils that studied Welsh as a first language in primary, middle and secondary schools in years 1 -11

Mae Llywodraeth Cymru wedi cymeradwyo Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CySGA) Ceredigion 2022-32; sef cynllun sy'n amlinellu gweledigaeth addysg cyfrwng Cymraeg yr awdurdod dros y deng mlynedd nesaf a'r prif amcanion strategol ar gyfer y cyfnod hwn. Erbyn mis Medi 2032, dyhead Cyngor Sir Ceredigion yw y bydd pob disgybl yn ysgolion yr awdurdod yn derbyn addysg drochi cyfrwng Cymraeg hyd nes y bydd yn saith oed. Bydd derbyn sylfaen ragorol wrth siarad a chyfathrebu yn y Gymraeg yn cynyddu ar ddewis a hyder y disgybl i ddilyn trywydd cwbl ddwyieithog drwy weddill ei yrfa addysgol ac wrth wynebu byd gwaith a bywyd cymdeithasol y dyfodol. Bydd y gwaith hwn yn llesol i'r unigolyn ac i sefyllfa'r Gymraeg yng Ngheredigion fel iaith gymunedol. Bydd gweithredu'r CySGA hefyd yn cyfrannu'n gadarnhaol iawn tuag at weithredu Strategaeth Iaith am y cyfnod 5 mlynedd nesaf, gan weithio tuag at gynyddu nifer sy'n siarad ac yn defnyddio'r Gymraeg ar draws y Sir.

Data Gweithlu Cyngor Sir Ceredigion

Yn unol â threfn Safonau'r Gymraeg, mae'n ofynnol bod y Cyngor yn cynyddu defnydd y Gymraeg yn fewnol drwy weithredu set o Safonau Gweithredu. Mae'r set o safonau hyn (ymhlith nifer fawr o dasgau eraill) wedi gosod y ddyletswydd ar y Cyngor i fesur nifer y siaradwyr Cymraeg o fewn y gweithlu. Yn flynyddol mae'r Cyngor wedi adrodd ar lefelau sgiliau iaith ei weithlu, gan ddefnyddio Fframwaith ALTE (Association of Language Testers in Europe). Mae sgiliau iaith y gweithlu wedi aros yn weddol gyson dros y bedair blynedd diwethaf, yn galonogol mae'r nifer uchaf o siaradwyr Cymraeg yn y cohort sgiliau iaith lefel 5, sef lefel hyfedredd yn y Gymraeg; ym mlwyddyn adrodd 2021-22 roedd 32% o staff y Cyngor gyda sgiliau iaith lefel hyfedredd; a dim ond 4% heb ddim sgiliau yn y Gymraeg.

Lefelau Staff y Cyngor : Sgiliau Gwranddo a Siarad

Lefel	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Dim sgiliau	4%	4%	4%	4%
1	18%	19%	20%	20%
2	15%	15%	14%	14%
3	15%	15%	15%	15%
4	14%	14%	14%	15%
5	34%	33%	33%	32%

ADRAN 5

Adborth gan bartneriaid ar gyflawni Strategaeth Iaith 2018-23

Er mwyn cynorthwyo yn y broses o gynnal adolygiad ynghylch gweithrediad Strategaeth Iaith gyfredol; ynghyd â gwerthuso Fforwm Dyfodol Dwyieithog fel llwyfan i lywio'r gwaith, cynhaliwyd arolwg yn ystod Ionawr 2022, i gasglu barn rhanddeiliaid.

Rhannwyd yr holiadur gyda holl aelodau Fforwm Dyfodol Dwyieithog, mae hyn yn cynnwys rhai o bartneriaid allanol y Cyngor ynghyd a nifer o swyddogion allweddol o fewn y Cyngor mewn gwahanol wasanaethau sy'n berthnasol i weithredu'r Strategaeth. Arweiniodd hyn at 9 o ymatebwyr. Mae'r ymatebion a roddwyd wedi rhoi cipolwg defnyddiol ar gryfderau'r strategaeth a chyfleoedd posibl i gryfhau a datblygu'r strategaeth newydd dros y pum mlynedd nesaf.

Rhannwyd yr holiadur o dan y penawdau canlynol:

- Gweledigaeth
- Effeithiolrwydd
- Cydlyniad
- Canlyniad
- Cryfderau /Gwendidau /Cyfleoedd /Bygythiadau

Gweledigaeth

Gofynnwyd i rhanddeiliaid nodi pa mor glir oedd gweledigaeth y Strategaeth Iaith ynghyd a'r 3 nod strategol sydd wedi'i adnabod. Nododd pob un o bartneriaid y Fforwm a ymatebodd bod y weledigaeth a'r nodau yn glir iawn. Mae hyn yn adlewyrchu'r ymrwymiad mae'r rhanddeiliaid hyn wedi'i wneud o'r cychwyn cyntaf wrth gynllunio a datblygu'r Strategaeth. Nododd un o'r ymatebwyr ei bod hi'n glir bod nifer o'r elfennau hefyd yn plethu gyda strategaethau eraill y Cyngor, ac mae'r deallusrwydd hwn yn atgyfnerthu cydweithio.

Fodd bynnag, roedd un ymatebydd yn teimlo, ar lefel weithredol bod y weledigaeth yn glir, ond o bosib bod angen sicrhau ymgysylltiad dyfnach er mwyn sicrhau bod pob sefydliad o safbwynt arweinyddiaeth a'u strategaethau corfforaethol yn adlewyrchu hynny.

Effeithiolrwydd

Roedd y cwestiwn hwn yn holi am effeithiolrwydd y camau gweithredu a oedd wedi eu hadnabod fel rhan o gynllun gweithredu'r Strategaeth. Roedd pob un yn teimlo bod y camau yn realistig, fodd bynnag roedd yna deimlad bod cynllunio ieithyddol yn rhywbeth sydd rhaid ei feithrin dros gyfnod o amser, ac felly bod angen fwy o amser ar gyfer cyflawni rhai o'r camau gweithredu na chyfnod o 5 mlynedd, sef oes y Strategaeth Iaith gyfredol. At hyn, roedd barn gref ei bod hi'n anodd mesur cynnydd o safbwynt nifer sy'n defnyddio'r Gymraeg.

Nododd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr nad oes amheuaeth, bod pandemig Covid-19 wedi cael effaith ar yr iaith, ac ar weithredoedd y Strategaeth o ran medru darparu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn naturiol yn eu bywydau o ddydd i ddydd, yn y gwaith, neu wrth gwrdd â chymdeithasu. Wrth brofi lleihad mewn gweithgaredd cymdeithasol mae'r gallu i weld, clywed a defnyddio'r Gymraeg wedi gostwng. Hefyd, o bosib gyda mwy o bobl yn medru gweithio o gartref, mae wedi creu ton newydd o fewnfudwyr i'r ardal wledig hon, sydd hefyd yn cael effaith ar ddefnydd y Gymraeg, ac ar y niferoedd sy'n siarad yr iaith o fewn y Sir.

Mae'r pandemig wedi ein gorfodi i newid ein ffyrdd o fyw, effaith hyn oll yw tanseilio defnyddio'r Gymraeg ac amser a ddengys a fedr adfer neu addasu i'r amgylchiadau yn sgil y pandemig. Yn sgil y newid hwn, , mae angen mwy o amser i weld llwyddiant y camau sydd eisoes ar waith i wireddu gweledigaeth y strategaeth. Bydd angen meddwl am ffyrdd mwy creadigol i hybu'r defnydd o'r iaith, er enghraifft fwy o ddefnydd o dechnoleg fel tic-toc, instagram ayyb.

Ar y llaw arall, rhaid peidio ag anghofio rhai o fuddion y cyfnod clo, er enghraifft digwyddiadau cyhoeddus ar-lein, a agorodd ddrws at gynulleidfa newydd o bosib, ac sy'n ddull cynhwysol i bobl fedru mynychu. At hyn, mae'r cyfnod clo wedi gweld cynnydd yn y nifer sydd wedi dechrau dysgu'r iaith sydd yn galonogol ar gyfer y dyfodol, ac mae'r seilwaith sydd eisoes mewn lle fel rhan o'r strategaeth yn mynd i helpu dysgwyr er mwyn iddynt weld pwrpas mewn dysgu'r iaith, a gallu cymhathu yn naturiol i fywyd byrlymus a chyfoethog y Sir.

Cydlyniaid

Roedd y mwyafrif yn cytuno bod Fforwm Dyfodol Dwyieithog yn gyfrwng effeithiol i drafod gweithrediad y Strategaeth; mae'r Fforwm yn blatfform da ar gyfer dod a phartneriaid at ei gilydd, ac mae'n allweddol ar gyfer ceisio codi ymwybyddiaeth a hyder ein partneriaid gwirfoddol i weithredu.

Nodwyd ei bod hi'n anodd ar adegau ceisio darbwyllo sefydliadau partner i weithredu gweledigaeth y Strategaeth, yn enwedig rheiny nad ydynt yn dod o dan gylch gorchwyl Safonau'r Gymraeg. Cafwyd sylwadau hefyd, yn nodi elfen o bryder ynghylch a oes gan y Cyngor yr adnoddau a'r strwythur cymorth priodol i helpu i weithredu'r strategaeth yn llawn.

At hyn cafwyd rhai sylwadau ar gyfer atgyfnerthu'r gwaith i'r dyfodol:

- Mae'r fforwm yn blatfform da ar gyfer rhannu gwybodaeth, ond mae angen edrych yn fwy gofalus o ran sut gallwn ddangos tystiolaeth bod gwahaniaeth yn digwydd h.y. defnydd iaith yn cynyddu, nifer o siaradwyr Cymraeg yn tyfu.
- O bosib angen creu strwythur o is-grwpiau, er mwyn caniatáu lle i drafod eu meysydd penodol, ac yna adrodd nôl i'r prif grŵp.
- Credwn fod y lefel weithredol o fonitro gweithgaredd yn effeithiol, ond bod lle i amau a yw'r ymgysylltiad ar lefel gorfforaethol yn ddigonol, e.e. drwy'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus a/neu ddull arall o gadarnhau ymlyniad strategol.
- Dylid ystyried a fyddai modd i'r partneriaid gyd-weithio fel grŵp ar brosiect penodol fel rhan o'r strategaeth nesaf.

Nodwyd bod y Cyngor wedi cynnwys partneriaid yn dda ar lefel weithredol, ond bod angen sicrhau ymlyniad y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus neu ymlyniad strategol drwy ddull arall megis Memorandwm o Ddealltwriaeth neu gytundeb partneriaeth rhwng y sefydliadau partner ar lefel arweinyddiaeth.

Canlyniad

Gofynnodd yr arolwg i rhanddeiliaid roi sylwadau ar ganlyniad gweithredu'r strategaeth. Roedd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr o fewn y Cyngor yn ogystal â phartneriaid allanol yn cytuno eu bod wedi gweld newid cadarnhaol mewn agwedd o ran hybu'r Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau, ond ei bod yn llawer mwy anodd darparu tystiolaeth ynghylch newid positif mewn ymddygiad o ran defnyddio'r Gymraeg ymhlith defnyddwyr gwasanaeth.

Yn ystod oes y Strategaeth, fe welwyd datblygiadau o fewn ein sefydliadau sydd yn gadarnhaol o safbwynt cynyddu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg mewn gwasanaethau, cyfleoedd dysgu a gweithgareddau diwylliannol. Fodd bynnag nododd un ymatebydd, o bosib bod dylanwad deddfwriaeth a mesurau cenedlaethol (Mesur y Gymraeg: Ilunio Strategaeth Cymraeg 2050) wedi cael llawer iawn fwy o ddylanwad ar y 'shifft' ieithyddol, yn hytrach na

phriodoli'r newid positif yn y cyswllt hwn i Strategaeth Iaith 2017-23, er ei fod yn hollol briodol bod Strategaeth Gymraeg Sirol yn ei lle yng Ngheredigion.

Ar nodyn cadarnhaol, nododd nifer o'r ymatebwyr eu bod yn credu bod mwy y gall eu maes gwasanaeth ei wneud, er mwyn sicrhau llwyddiant y strategaeth, fodd bynnag mae angen arweiniad ac anogaeth pellach i wireddu hyn; mae hyn felly yn argoeli'n dda ar gyfer datblygu strategaeth o'r newydd am y cyfnod 5 mlynedd nesaf.

Dadansoddiad Model SWOT: Adborth gan Bartneriaid:

Gofynnwyd i'r holl rhanddeiliaid beth oedd eu barn ynghylch cryfderau a gwendidau Strategaeth Iaith Ceredigion 2018-23; ynghyd â pha gyfleoedd a bygythiadau sydd ar gyfer datblygu Strategaeth newydd am y cyfnod pum mlynedd nesaf. Dyma'r canlyniad:

Cryfderau	Gwendidau
<ul style="list-style-type: none"> • Ceredigion yn parhau yn un o gadarnleoedd y Gymraeg • Mae'r iaith yn cael mwy o gefnogaeth gan Lywodraeth Cymru, Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ynghyd â Fframwaith Strategol Cymraeg 2050 • Strategaeth Iaith yn gosod fframwaith sy'n amlinellu sut bydd Ceredigion fel Sir yn cefnogi Strategaeth y Gymraeg Llywodraeth Cymru: Cymraeg 2050. • Fforwm Dyfodol Dwyieithog darparu llwyfan i rannu gwybodaeth a deall meysydd gwaith gwasanaethau a sefydliadau eraill o fewn y Sir • Fforwm buddiol o ran tynnu ynghyd holl elfennau hybu a hwyluso defnydd iaith mewn un man • Strategaeth sy'n plethu gyda nifer fawr o strategaethau eraill o fewn y Cyngor • Mae ewyllys gref i ddatblygu defnydd yr iaith o fewn cymunedau • Strategaeth Economi Ceredigion yn cydnabod bod y Gymraeg yn sgil pwysig yn y gweithle • Cynnydd yn nifer sy'n dysgu Cymraeg • Addysg cyfrwng Cymraeg yn ased i ddisgyblion Ceredigion 	<ul style="list-style-type: none"> • Mae'n anodd iawn mesur cynnydd ac effaith gwirioneddol y Strategaeth • Ffynonellau data cenedlaethol ynghylch sefyllfa'r Gymraeg yn darparu adroddiadau gwahanol ar y sefyllfa ieithyddol – mae'n fater cymhleth. • Diffyg adnoddau a chyllid digonol i'r Strategaeth gael effaith wirioneddol • Ymlyniad strategol o du arweinyddiaeth rhai partneriaid a chyd-weithredu ar lefel gorfforaethol yn isel • Diffyg ymrwymiad llawn i'r weledigaeth gan rhai gwasanaethau a phartneriaid allanol • Fforwm Dyfodol Dwyieithog yn rhy eang i annog trafodaeth ar elfennau penodol o'r Strategaeth Iaith • Prisiau tai fforddiadwy – prisio pobl leol allan o'r farchnad dai • Economi gwan, mae llawer o bobl ifanc yn gadael y Sir i ddod o hyd i swyddi mwy llewyrchus mewn mannau eraill • Cyflogau isel cyfartalog • Prinder arweinwyr cymunedol a diffyg olyniaeth • Diffyg hyder siaradwyr Cymraeg wrth ddefnyddio'r Gymraeg mewn peuoedd cyhoeddus • Diffyg technoleg ddigidol yn y Gymraeg
Cyfleoedd	Bygythiadau
<ul style="list-style-type: none"> • Ymrwymiad Llywodraeth Cymru i wireddu Strategaeth Cymraeg 2050 • Bydd gweithredu Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg dros y 10 mlynedd nesaf yn cael dylanwad positif, gyda'r nod o gynhyrchu fwy o siaradwyr Cymraeg rhugl yn ystod oes y cynllun. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niferoedd siaradwyr Cymraeg yn gostwng yn ôl adroddiadau Cyfrifiad 2021 • Pobl Ifanc y Sir yn gadael ar ôl addysg ffurfiol er mwyn cyfleoedd gwaith gwell • Diffyg tai fforddiadwy

<ul style="list-style-type: none"> • Yr angen am Strwythur atebolrwydd cliriach • Chwilio am gyfleodd ar gyfer cysylltiadau cydweithio cryfach rhwng partneriaid wrth weithredu'r strategaeth • Adolygu Fforwm Dyfodol Dwyieithog a chyfle i greu is-grwpiau sydd yn canolbwyntio ar feysydd penodol • Y Cwricwlwm Dysgu Newydd - cyfleoedd o'r newydd i gryfhau ymwybyddiaeth y Gymraeg. Sicrhau bod cyrsiau ymwybyddiaeth o'r Gymraeg, gan gynnwys ymwybyddiaeth am hanes yr iaith a'i lle yn niwylliant Cymru a Cheredigion. Dealltwriaeth ynghylch y cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg. • Mwy o swyddi sy'n gofyn am sgiliau iaith Gymraeg fel sgil hanfodol. • Hyrwyddo hawliau siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r Gymraeg • Datblygu a chynyddu y dechnoleg sydd ar gael yn y Gymraeg, er mwyn gwneud y Gymraeg yn fwy hygyrch • Cynnig ynglŷn â deddfwriaeth i ail gartrefi • Rhaglenni economaidd rhanbarthol megis prosiectau Twf Canolbarth a Gorllewin Cymru • Prosiect Arfor 2: rhaglen newydd i'w darparu gan Geredigion a fydd yn helpu i gryfhau gwydnwch economaidd y Gymraeg • Potensial i wella'r cyflwr yr economi yn lleol, Tyfu Canolbarth Cymru / Arian Lefelu i Fyny • Goblygiadau Safonau'r Gymraeg ar sefydliadau cyhoeddus i weithredu er lles y Gymraeg • Dylid ystyried a fyddai modd i'r partneriaid gyd-weithio fel grŵp ar brosiect penodol fel rhan o'r strategaeth nesaf. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rhieni ddim yn trosglwyddo'r Gymraeg i'w plant • Diffyg adnoddau a chyllid i weithredu'r strategaeth yn llawn • Covid-19 a'i waddol effaith niweidiol ar y defnydd o'r iaith Gymraeg. • Amharodrwydd partneriaid i newid er mwyn sicrhau darpariaeth a chyfleoedd Cymraeg newydd • Diffyg adnoddau digonol yn y Gymraeg (ffonau clyfar, apiau) • Heriau cymhathu mewnfudwyr i gymunedau Cymru • Agweddau negyddol tuag at y Gymraeg a'i threftadaeth • Data'r cyfrifiad ar nifer y siaradwyr Cymraeg, a dirywiad ym mhoblogaeth Ceredigion.
--	--

ADRAN 6

Casgliadau

Er mwyn mynd i'r afael â chydymffurfiaeth y Cyngor â'r safonau dan sylw, mae Cyngor Sir Ceredigion wedi bodloni gofynion safon 145 yn llawn drwy osod targed o ran canran a nifer y siaradwyr yn yr ardal, ynghyd ag amlinellu yn y strategaeth sut y byddai'n anelu at gyflawni'r targed hwnnw ar ffurf cynllun gweithredu a thargedau.

Mae'r adolygiad hwn yn mynd i'r afael â'r gofyniad yn safon 146 o ran asesu i ba raddau y mae'r Cyngor wedi dilyn y strategaeth a chyrraedd y targed a osodwyd. Mae'r adroddiad yn Atodiad 1 yn rhoi darlun cynhwysfawr o gyflawniad y camau gweithredu, ac yn adrodd ar ddangosyddion perfformiad, lle mae hynny'n bosib.

Mae'n glir o'r adroddiad hwn bod gwaith sylweddol wedi ei gyflawni o ganlyniad i weithredu'r strategaeth. At hyn mae'r adborth a gafwyd gan bartneriaid mewnol ac allanol yn darparu ystyriaethau defnyddiol ar gyfer cyflawni strategaeth bum mlynedd ddiwygiedig ar gyfer 2024-2029 i'w datblygu maes o law.

Mae Ceredigion yn parhau i gael ei ystyried fel un o gadarnleoedd y Gymraeg, ac mae'n Sir allweddol o ran cynllunio twf a ffyniant yr iaith. Ar yr olwg cyntaf bu canlyniadau'r Cyfrifiad yn siom i Geredigion, ni welwyd y cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg fel ag yr oedd Strategaeth Iaith Ceredigion wedi gobeithio. Fodd bynnag, dim ond bob degawd ceir canlyniadau y Cyfrifiad, ac yn y cyfamser mae gwybodaeth ac astudiaethau pellach ynghylch yr iaith Gymraeg ar gael. Mae'r astudiaethau hyn yn dueddol o ffurfio darlun mwy optimistaidd o sefyllfa'r Gymraeg o gymharu â chanlyniadau'r cyfrifiad; er enghraifft yn mis Medi 2020 roedd niferoedd siaradwyr Cymraeg wedi codi i 60.9% yng Ngheredigion yn ôl Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth. Mae Llywodraeth Cymru yn rhybuddio bod rhaid bod yn ofalus wrth ystyried y ffigurau, gan mai arolwg sy'n seiliedig ar hunanasesiad yw'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, ac am y rheswm hwn nid yw Llywodraeth Cymru yn eu defnyddio i fesur cynnydd tuag at ei tharged o filiwn o siaradwyr Cymraeg. Fodd bynnag, mae'n medru darparu tueddiadau defnyddiol dros ben.

Wrth ystyried ffigurau'r cyfrifiad, mae'n bwysig edrych hefyd ar yr elfennau cadarnhaol; er enghraifft gwelwyd cynnydd (er yn fychan) o ran canrannau yn y grŵp oedran 16-19 oed, ac yn grŵp oedran 20-44 oed. Mae'r grwpiau hyn yn bwysig, ac yn dangos o bosib bod mwy o bobl yn defnyddio eu sgiliau Cymraeg ar ôl ymadael ag addysg ffurfiol. Roedd Ceredigion yn cynnwys y drydedd ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg o blith holl awdurdodau lleol eraill yng Nghymru, ar ôl Gwynedd ac Ynys Môn. Mae canran y preswylwyr sy'n defnyddio'r Gymraeg bob dydd yng Ngheredigion wedi codi dros y blynyddoedd diwethaf hefyd, o 43% yn 2016, i 45% yn 2021. (Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth 2021). Gellid dadlau y gallai cynyddu defnydd o'r Gymraeg o ddydd i ddydd fod yn llawer mwy dylanwadol ar gyfer twf yr iaith na'r niferoedd sy'n ei siarad.

Mae'r Cyngor o'r farn bod cyhoeddi Strategaeth Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru, ynghyd â gweithredu Strategaeth Iaith ar lefel lleol wedi creu newid yn yr agweddau tuag at yr iaith Gymraeg, ac yn sgil hynny mae mwy o bobl gyda'r awydd i ddysgu a siarad yr iaith yng Ngheredigion.

Mae cynaliadwyedd yr iaith Gymraeg yn ddibynol ar y broses o gryfhau cymunedau Cymraeg, a hynny trwy ddarparu digon o gyfleoedd addysgol, diwylliannol a chymdeithasol i ddefnyddio'r iaith o ddydd i ddydd. Yn unol â'r Strategaeth Iaith hon, bydd y gwaith ar gyfer y Strategaeth Iaith am y pum mlynedd nesaf hefyd yn mynd i'r afael a chreu'r amgylchiadau cywir hyn, er mwyn ffyniant y Gymraeg.

Mae canlyniadau Cyfrifiad 2021 wedi gosod nifer o heriau o'r newydd i Geredigion. Mae ymateb i'r heriau hynny, lliniaru'r risgiau sy'n wynebu'r Gymraeg a sicrhau hyfywedd y gymuned iaith Gymraeg yn golygu cynllunio ieithyddol trwyadl. Wrth ddiwygio Strategaeth ar gyfer y cyfnod 5 mlynedd nesaf, bydd angen i wasanaethau'r Cyngor ynghyd â phartneriaid allweddol ymrwymo i weithio gyda'i gilydd, yn galetach nag erioed o'r blaen, i hyrwyddo ac annog y defnydd o'r Gymraeg ym mhob agwedd o fywyd cymdeithasol ac economaidd y sir: hyn er mwyn gwyrddroi unrhyw ostyngiadau pellach yn nifer y siaradwyr Cymraeg. Wrth adolygu cyrhaeddiad y Strategaeth iaith hwn mae'n bwysig cydnabod bod cynllunio iaith yn broses hir sy'n cymryd amser i'w meithrin, fodd bynnag mae'r Cyngor yn teimlo'n hyderus bod y Strategaeth iaith hwn wedi gosod y seiliau cywir ar gyfer symud ymlaen i'r cyfnod 5 mlynedd nesaf.

Ystiriaethau ar gyfer Strategaeth Hybu'r Gymraeg am y cyfnod 5 mlynedd nesaf:

Mae'r heriau sy'n wynebu'r gymuned iaith Gymraeg yng Ngheredigion yn parhau, ymhlith yr heriau hynny mae:

- sicrhau cynnydd yn y cyfraddau trosglwyddo iaith a chymdeithasoli iaith o fewn y sir;
- cynyddu hyder a rhuglder siaradwyr Cymraeg yn eu sgiliau iaith ynghyd a'u hymlyniad at y Gymraeg;
- cynnal a chynyddu'r defnydd cymdeithasol ac economaidd a wneir o'r Gymraeg – yn enwedig cyfleoedd i bobl ifanc ddefnyddio eu Cymraeg at ddibenion gwaith; a
- sicrhau seilwaith gymdeithasol ac economi gadarn a all gynnal rhwydweithiau a chymdogaethau Cymraeg y sir i'r dyfodol